

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE, ADMINISTRATIVE ȘI ALE
COMUNICĂRII
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ADMINISTRAȚIE ȘI POLITICI PUBLICE

ANALIZA SISTEMULUI PUBLIC DE PENSII DIN ROMÂNIA ÎNTRE
CRIZE ECONOMICE ȘI REFORME STRUCTURALE ÎN PERIOADA
2000-2021

(Rezumatul tezei de doctorat)

COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Felicia-Cornelia MACARIE

DOCTORAND:

Liliana SOMEȘAN

CLUJ-NAPOCA

2023

Cuprins

1. Scop și obiective de cercetare.....	3
2. Structura și conținutul tezei.....	4
3. Metodologia de cercetare.....	7
4. Principalele rezultate obținute.....	14
5. Principalele recomandări.....	23
6. Posibile cercetări viitoare.....	24
Cuprinsul tezei de doctorat.....	26
Referințe bibliografice.....	29

Cuvinte cheie: pensii publice, adecvare, sustenabilitate, risc de sărăcie, viabilitatea pensiilor, protecție socială, politici sociale.

1. Scop și obiective de cercetare

Scopul principal al lucrării este de a realiza o analiză cuprinzătoare și obiectivă a sistemului public de pensii din România pentru perioada 2000-2021, din perspectivă calitativă (prin analiza legislației specifice), și din perspectivă cantitativă (prin analiza indicatorilor economici și sociali). Această radiografiere a sistemului de pensii publice, din România, o considerăm necesară deoarece atât elementele parametrice, cât și cele structurale, ale legislației, au condus la deficite financiare semnificative, la creșterea nivelului datoriei publice și la expunerea unui număr din ce în ce mai mare de persoane vârstnice riscului de sărăcie și excluziune socială.

Prin acest demers științific am dorit să analizăm problema de cercetare din două perspective, și anume:

- din perspectivă administrativă, prin analiza politicilor sociale și a legislației specifice, a mecanismelor și pârghiilor folosite de stat pentru asigurarea unor venituri adecvate de pensii, precum și a propunerilor legislative care nu s-au regăsit în practica curentă;
- din perspectivă economică, prin analiza unor indicatori economici: deficitul bugetar, datoria publică, cotele de contribuții, rata de dependență față de sistem, rata de înlocuire, inechitățile existente între pensionari, inechități de gen.

Lucrarea de față are un caracter exploratoriu, descriptiv, inovativ și comparativ care caută să explice motivația reformelor din sistemul public de pensii din România, evoluția lor în timp și modul în care statul și-a onorat obligațiile de pensii față de participanții la sistem.

Principalele obiective ale cercetării se referă la:

- O1. Inventarierea documentelor de referință care au stat la baza evoluției sistemului european de protecție socială;
- O2. Evaluarea elementelor parametrice care au influențat funcționarea sistemului public și unitar de pensii din România;
- O3. Analiza sustenabilității sistemului public de pensii din perspectiva unor indicatori economici, financiari, sociali, demografici și tehnici care au influențat funcționarea sistemului public de pensii din România;
- O4. Analiza dezechilibrelor rezultate în urma măsurilor legislative de adecvare a pensiilor publice;
- O5. Evaluarea rezilienței sistemului public și unitar de pensii din România și a disparităților teritoriale;

O6. Identificarea principalelor modalități și momente în care s-a intervenit legislativ în sistem, pentru a-i conferi durabilitate și reziliență;

O7. Evaluarea inechităților de gen din perspectiva factorilor care influențează venitul salarial realizat al bărbaților și femeilor, ca element fundamental de calcul al pensiilor publice.

Chiar dacă sfera de investigare este destul de vastă, prin obiectivele pe care le-am stabilit și metodologia de analiză, de la investigații teoretice la analize de date, am sperat să obținem rezultate care să ofere o imagine concludentă a sistemului de pensii actual, în urma cărora să facem câteva recomandări de eficientizare a sistemului.

Interesul crescând pentru politici salariale eficiente are la bază convingerea că remunerația muncii nu este numai o consecință, reflectată și asupra pensiilor publice, ci o premisă pentru funcționarea unui cadru economic și social eficient. În România, diferențele de gen în remunerația muncii sunt printre cele mai mari din Uniunea Europeană. Disparitățile salariale și extinderea formelor de angajare precare (cu timp parțial, la salariul minim pe economie, cu acordul bilateral al muncii la negru) au ținut prima pagina a agendelor publice, vreme îndelungată. Vom căuta să identificăm impactul educației și a competențelor dobândite pe parcursul vieții asupra veniturilor din pensii, a remunerării muncii și a discrepanțelor care au existat în salarizarea femeilor și bărbaților în perioada analizată, a intensității muncii, accentuând, în acest caz, factorii care afectează realizarea unui stagiu de cotizare mai mic, comparativ cu al bărbaților.

Cercetarea a căutat să identifice existența unui consens în ceea ce privește parcursul legislativ european și a celui românesc, în domeniul pensiilor publice, în perioada 2000-2021, atât în ce privește evoluția economică, socială sau politică, cât și în structurarea și funcționarea sistemului, flexibilitatea muncii și a condițiilor de pensionare, mobilitatea sau transferabilitatea pensiilor, economisirea alternativă și bunăstarea vieții.

2. Structura și conținutul tezei

Partea introductivă a tezei cuprinde aspecte referitoare la identificarea problemei de cercetare, scopul și obiectivele cercetării, reperele metodologice și motivația alegerii temei, interes derivat din complexitatea problemelor pentru persoanele vârstnice și reducerea calității vieții, creșterea riscului de sărăcie, inechitatea socială, inadecvarea veniturilor, amplificarea dependenței față de sistemul de protecție socială și nevoia absolută de intervenție și susținere a statului.

Lucrarea este structurată în șase capitole, fiecare dintre ele căutând să analizeze, atât din perspectivă administrativă, cât și economică, legislația sistemului public de pensii din România, în

perioada 2000-2021. Capitolul VI este dedicat opiniilor exprimate de către specialiștii în domeniu privind validarea și susținerea celor exprimate pe parcursul teoretic al tezei.

Realizarea unei analize obiective a sistemului de pensii din România nu se putea face fără a integra cercetarea în contextul legislativ european și a principalelor direcții și politici la care ne-am angrenat începând din anul 2007, odată cu integrarea în Uniunea Europeană. Înțelegem faptul că, proiectul politic și social european a fost unul foarte ambițios și a avut în vedere dorința de a crea o identitate europeană, promovând politici sociale comune, de creștere economică și coeziune socială care să răspundă problemelor din Statele Membre.

Astfel, primul capitol (Cadrul legal european în domeniul protecției sociale. O abordare cantitativă și calitativă a asigurărilor sociale) prezintă evoluția cadrului legislativ european, a reformelor și a pârghiilor utilizate în vederea funcționării sistemului de protecție socială, în perioada 2000-2021, a principalelor reglementări proiectate și asupra sistemelor de pensii publice.

Fără a exista un model unic de funcționare sustenabilă și viabilă a sistemelor de pensii europene, cadrul legal european a susținut Statele Membre în individualizarea parametrilor de bază care validează dreptul de pensie (vârsta de pensionare, stagiul de cotizare necesar, mărimea contribuțiilor, modul de organizare a sistemului etc.), prezente la toate sistemele publice de pensii. Rațiunea acestei decizii a generat o mare diversitate de sisteme de pensii, dependente de condițiile economice, sociale, demografice ce țin de apanajul fiecărui stat. Însă alterarea parametrilor de calcul, dinamica demografică, crizele economice au fost factori care au determinat guvernele din întreaga lume să adopte reforme ciclice în sistemul de protecție socială, pentru a face față problemelor de sustenabilitate financiară și de adecvare a veniturilor. Cu atât mai mult, cu cât mecanismele de protecție socială și-au menținut în principal *caracterul indemnitar* (fundamentat pe forma triunghiulară salariați - cotizații - prestații), iar stabilirea cuantumului acestora este într-o strânsă legătură cu venitul profesional pe care-l înlocuiește. Prin modul de organizare, sistemul de protecție socială a trebuit să răspundă și altor nevoi ale vârstei a treia: prin servicii medicale, prin prestații și ajutoare sociale, pe lângă cheltuielile cu pensiile.

Cel de-al doilea capitol (Pensiile- formă principală de protecție socială în cadrul asigurărilor sociale de stat) restrânge sfera de analiză a sistemului de protecție socială și se focusează doar pe analiza retrospectivă a legislației pensiilor din România, accentuând analiza pe ultimii douăzeci de ani. Prin comparație, au fost analizate cele două reforme care au marcat perioada menționată, respectiv legislația *sistemului public* de pensii din perioada 2000-2010 (aflată sub incidența Legii nr. 19/2000) cu legislația *sistemului unitar* de pensii din perioada 2011-2021 (aflată sub incidența Legii nr. 263/2010).

Provocarea actuală, consacrată în obiective fundamentale ale politicilor sociale în România, constă în acordarea unor venituri de înlocuire permanente, adecvate și sustenabile financiar unui număr din ce în ce mai mare de pensionari și pentru o perioadă mai mare timp.

Capitolul trei (Sustenabilitatea financiară a sistemului public de pensii din România) cuprinde analiza indicatorilor economici, sociali, demografici și tehnici derivați din măsurile legislative pentru asigurarea viabilității și sustenabilității sistemului. Măsurile legislative aleatorii au condus la dezechilibre economice și financiare precum și la inechități între pensionari, din lipsa unei viziuni pe termen lung, amplificând efortul financiar din partea statului, încurajând nemunca și generând probleme pentru procesul de reformă și pentru funcționarea unui sistem de protecție socială eficient.

Cel de-al patrulea capitol (Reziliența sistemului public de pensii din România și disparități teritoriale) prezintă canalele principale prin care s-a realizat intervenția statului în viabilitatea și reziliența sistemului de pensii publice, cauzate de succesiunea și rapiditatea schimbărilor demografice, amplificate de fenomenul migrației și criza economică: plata unor prestații datorate inexistenței sistemului de asistență socială, ajustarea permanentă a parametrilor de venit ai bugetului de stat, modelarea parametrilor de calcul ai pensiilor (vârsta de pensionare, stagiul de cotizare, cote de contribuții sociale), creșterea gradului de ocupare cu forță de muncă prin apelul la tânăra generație. Totodată, analiza datelor statistice ne-a permis să evaluăm și impactul celor două crize (din anul 2008 și 2020) asupra efectivului salariaților și pensionarilor, a veniturilor regionale din pensii și să evidențiem ponderea persoanelor vârstnice, în totalul persoanelor vulnerabile, pe regiuni de dezvoltare.

Capitolul cinci (Tipologia inechităților de gen reflectate asupra pensiilor publice din România) analizează inechitățile de gen din perspectiva profilului profesional și al remunerării muncii generate în perioada 2000-2021, așa cum s-au manifestat din aplicarea actelor legislative adoptate, precum și din proiecția politicilor publice naționale și europene. Creșterea inegalităților de gen a fost o problemă asociată, de cele mai multe ori, cu diferențele salariale persistente și derivate, în principal, din timpuri de muncă mai mici în cazul femeilor. Tiparele timpului de lucru s-au schimbat considerabil în ultimele două decenii, din cauza schimbărilor tehnologice, a globalizării, a restructurării economice, a schimbării priorităților din familie și societate. Flexibilitatea este elementul cheie a timpului prezent care trebuie să fie prietenoasă, atât cu angajatul cât și cu angajatorul. Amânarea și nerezolvarea problemelor privind salarizarea și flexibilizarea timpului de lucru, pentru femei, se proiectează în prezent asupra veniturilor din pensii. Eliminarea inechităților salariale și implicit de pensie, între femei și bărbați, implică atât

aspecte economice, cât și non-economice, ce țin în general de responsabilități legate de familie (copii, părinți vârstnici, etc.).

Ultimul capitol, cel de-al șaselea (Percepția specialiștilor privind cauzele și factorii care au influențat reformele sistemului public de pensii din România în perioada 2000-2021) a fost dedicat opiniilor exprimate de specialiștii din domeniu, privind cauzele și factorii care au determinat reformele sistemului de pensii. Cu ajutorul *interviului structurat*, grupat în patru părți, am urmărit identificarea cauzelor care au afectat sustenabilitatea pensiilor publice din România pe parcursul celor douăzeci și unu de ani, începând din anul 2000. În partea a doua a interviului am dorit identificarea factorilor care au influențat reformele sistemului public de pensii, iar în partea a treia am dorit să identificăm posibile soluții de reformare. Experiența profesională sau vârsta poate fi, în general, un criteriu de validare a unor puncte de vedere, în cazul unui anumit subiect.

Ultima parte a tezei cuprinde concluzii, recomandări și limite ale cercetării, precum și potențiale direcții ale cercetărilor viitoare.

3. Metodologia de cercetare

Având în vedere complexitatea temei cât și perioada extinsă de analiză, prezenta cercetare face parte din sfera studiilor calitative, folosite în arsenalul cercetărilor sociale în special, dar și a celor administrative. Aspectele metodologice ale tezei au urmărit demersul științific al lucrărilor de specialitate, prin stabilirea principalelor obiective de cercetare pentru analiza sistemului public de pensii din România.

Elaborarea prezentei lucrări s-a axat pe studierea aspectelor teoretice, legislative, empirice și comparative ale sistemului, prin utilizarea metodelor calitative de colectare a datelor, în principal analiza de documente, analiză comparativă multicriterială, precum și realizarea unor interviuri cu specialiști și practicieni din domeniu.

Etapă de documentare a constat în cercetarea teoretică a documentelor oficiale, naționale și europene, în principal cele cu caracter normativ (legi, ordonanțe, hotărâri de guvern și Directive, Rezoluții sau Tratatate) care au reglementat pensiile publice la nivel european și național. Atenția a fost orientată și spre diferite raportări ale instituțiilor naționale (CNPP, INS, MF) cum ar fi execuții bugetare, situații financiare anuale, diverse rapoarte și situații centralizate specifice. Cercetarea teoretică a fost completată de date statistice, menite să completeze informațiile asimilate, care ne-a permis evaluarea dimensiunii fenomenului studiat. Sursele de date statistice au fost, în principal, site-uri oficiale ale Eurostat, Comisia Europeană, OIM, OCDE, CNPP, INS, MF. A doua etapă, în cercetare, a constat în elaborarea matricei de analiză

și a avut ca punct de pornire construirea metodologiei de cercetare și a instrumentelor necesare pentru realizarea obiectivelor stabilite. În cea de-a treia etapă de cercetare, s-au aplicat instrumentele de cercetare după care s-au analizat și interpretat datele colectate. Ultima etapă în cercetare a constat în rezumarea datelor și a informațiilor obținute, în urma cercetării.

În Capitolul I am analizat evoluția cadrului legislativ european, al reformelor și a pârghiilor utilizate în vederea funcționării sistemului de protecție socială, în perioada 2000-2021, reglementări proiectate și asupra sistemelor de pensii publice.

Scopul primului capitol a fost de a analiza reperele legislative europene în materie de pensii și de a identifica cauzele reformelor, contextul economic al perioadei analizate, cronologia legislativă europeană, cu accent pe obiectivele strategice europene și pe direcțiile politicilor sociale.

Obiectivul fundamental al primului capitol a fost de a inventaria documentele de referință care au stat la baza evoluției sistemului european de protecție socială, acordând o atenție deosebită celor specifice pensiilor publice, căutând să răspundem la următoarele întrebări de cercetare:

Q1: Globalizarea a influențat sistemele de protecție socială și pensii?

Q2: Cum a evoluat cadrul legal european în domeniul sistemelor de pensii publice?

Q3: Care au fost cauzele ce au determinat reformele sistemelor de pensii?

Q4: Cum s-au reflectat proiectele europene asupra calității vieții pensionarilor?

Pentru a răspunde întrebărilor de cercetare, colectarea datelor s-a realizat cu ajutorul *analizei de documente*, metodă folosită în arsenalul cercetărilor sociale, în special, dar și în științele administrative. Dată fiind perioada extinsă de analiză, cât și contextul subiectului în care s-a desfășurat, metoda de cercetare utilizată ne-a oferit răspunsuri privind întrebările de cercetare în urma analizei documentelor de referință europene (Directive, Rezoluții, Tratat, Strategii), și ne-a deschis perspectiva direcțiilor politicilor europene, folosite ca repere în organizarea sistemelor naționale de protecție socială.

Aceeași metodă de cercetare am utilizat-o și pentru cercetarea cantitativă a datelor prezentate în acest capitol, apelând, în principal, la surse secundare de date (colecții de date ale unor instituții europene, baze de date Eurostat, ESSPROS, Banca Mondială, OCDE). Relevanța și claritatea unor indicatori a fost conferită de utilizarea *metodei comparative*, folosind ca variabile serii de timp în principal, corelate cu indicatori economici și sociali

Prezentarea succintă, în cadrul Capitolului II, a istoricului sistemului de pensii, din România, ne-a deschis perspectiva de analiză a elementelor care au contribuit la mecanismul de funcționare a sistemului de pensii, în perioada 2000-2021 (contribuabilul, contribuția de

asigurări sociale, stagiul de cotizare, contractul de asigurări sociale, vârsta standard de pensionare, beneficiarul de pensie, gestionarul sistemului, riscurile asigurate).

Scopul Capitolului II a fost de a realiza o analiză mai amplă, în care să includem, pe lângă parametrii de calcul ai pensiilor, și elemente ale cadrului administrativ al întregului sistem de pensii.

Obiectivele cercetării au constat în analiza evoluției sistemului public și unitar de pensii din România, analiza dinamicii componentelor sistemului și a legăturii dintre acestea, precum și a cauzelor care au determinat reformele în sistem, în cei douăzeci de ani.

Întrebările la care am căutat răspunsuri în cadrul acestui capitol sunt:

Q1: Care sunt elementele sistemului public de pensii?

Q2: Cum a evoluat legătura dintre ele în perioada cercetată?

Q3: Care este conținutul și evoluția tipurilor de pensii din sistemul public?

Având în vedere rolul fiecărui element în mecanismul funcțional al sistemului public de pensii, desfășurarea studiului s-a realizat prin prezentarea evoluției fiecărui element și a caracteristicilor specifice, în orizontul de timp 2000-2021. Și în acest caz, pentru a realiza o analiză cât mai completă a aspectelor menționate mai sus, am ales ca metodă de colectare a datelor *analiza de documente* care, ne-a permis să obținem informații privind parcursul legislativ al fiecărui element studiat.

Aceași metodă de colectare a datelor am utilizat-o și pentru realizarea analizei cantitative a elementelor sistemului public de pensii (cote de contribuții, stagii de cotizare, vârste de pensionare, număr de beneficiari de pensii, număr de contribuabili etc.), date provenite din surse secundare (Eurostat, INS, CNPP, ANAF).

În analiza legăturilor dintre elementele sistemice, am apelat și la *metoda comparativă*, folosind ca variabile principale serii de timp, grupe de vârstă, genul. Metoda comparativă ne-a ajutat la evaluarea indicatorilor privind veniturile din contribuții de asigurări sociale, a modificării stagiilor de cotizare în perioada analizată, a evoluției vârstelor de pensionare, a analizei pensionarilor în funcție de stagiul realizat (complet sau incomplet), precum și a evoluției pensionarilor pe categorii de pensii.

Scopul Capitolului III a fost de a analiza sustenabilitatea financiară a pensiilor publice, din perspectiva unui cumul de dimensiuni (economico-financiară, socială, demografică și tehnică), pentru a cuantifica modul în care sistemul public de pensii din România și-a onorat obligațiile financiare față de pensionari, în cei douăzeci de ani analizați în acest demers științific.

Din perspectiva dimensiunii economico-financiare și cu ajutorul metodei de cercetare utilizate (*analiza documentelor*), obiectivele specifice pentru acest capitol au fost:

O1: analiza dinamicii indicatorilor economici care influențează pensiile (produsul intern brut și a cheltuielilor cu protecție socială și în special, cu pensiile);

O2: analiza indicatorilor care influențează actualizarea pensiilor (veniturile și cheltuielile bugetului asigurărilor sociale de stat, deficitul bugetar și rata inflației);

O3: cuantificarea evaziunii fiscale, provenită în special din munca la negru, sau subfinanțată;

O4: analiza transferurilor de la bugetul de stat sub forma subvențiilor;

Din perspectiva dimensiunii sociale, obiectivul specific pe care l-am avut în vedere a fost:

O5: analiza indicatorilor sociali care influențează problematica pensiilor, respectiv dinamica raportului salariat/pensionar și a indicatorului rata riscului de sărăcie în muncă.

Pornind de la rolul esențial al forței de muncă și al populației ocupate în funcționarea și finanțarea sistemului de pensii de tip redistributiv, am considerat important să analizăm și dinamica salariaților și a pensionarilor pe categorii profesionale (inclusiv cei proveniți din MAI, MApN, SRI). Și pentru că riscul de sărăcie a devenit un subiect fierbinte în rândul pensionarilor, nu putea lipsi din analiza dimensiunii sociale, indicatorul privind rata riscului de sărăcie în muncă.

Din perspectiva dimensiunii demografice obiectivul specific urmărit a fost:

O6: analiza indicatorilor demografici care influențează sustenabilitatea și adecvarea pensiilor, respectiv evoluția populației vârstnice, speranța de viață la 65 de ani, previziuni viitoare ale evoluției ponderii pensionarilor;

Din perspectiva dimensiunii tehnice obiectivul specific pe care ni l-am propus a fost:

O7: analiza unor parametri de calcul ai pensiilor publice, cum ar fi vârstele de pensionare și vârstele efective de pensionare, durata vieții profesionale la femei și bărbați, evoluția pensiei medii de asigurări sociale, estimarea valorii punctului de pensie etc.

Pentru îndeplinirea obiectivelor am utilizat *analiza documentelor* ca metodă calitativă de cercetare, utilizând date din surse secundare (CNPP, INS, MF, Eurostat) pentru perioada cercetată. Tot în cadrul Capitolului III am considerat necesar să analizăm și dezechilibrele rezultate ca urmare a eforturilor de adecvare a pensiilor, precum și efectele acestora.

Astfel, scopul acestui subcapitol a fost de a analiza actele normative adoptate, de-a lungul timpului, pentru actualizarea pensiilor (prin indexare, recalculare, recorelare). Efectele măsurilor de adecvare a pensiilor s-au transpus în dezechilibre puternice, motiv pentru care demersul științific s-a axat pe analiza unor elemente de impact, cum ar fi: plafonarea contribuțiilor de asigurări sociale și transferurile la Pilonul II de pensii, tratamentul inechitabil

persistent dintre beneficiarii sistemului public de pensii și beneficiarii sistemelor neintegrate. Pentru înțelegerea măsurilor de adecvare a pensiilor publice, din România, am realizat un inventar al legislației care a reglementat acest proces, începând din anul 1990, până în anul 2021. Volatilitatea legislativă specifică perioadei 1990-2000 nu o puteam omite din analiză din cauză că, a fost responsabilă de multe inechități și dezechilibre ulterioare.

Obiectivul fundamental al demersului științific a fost de a realiza o radiografie a sistemului public de pensii din România, din perspectiva modului de reglementare a adecvării veniturilor.

Întrebarea de cercetare la care s-a căutat răspunsul a fost: *Cum a fost adecvat sistemul de pensii publice din România în perioada 1990-2021 și cum s-au transpus aceste reglementări în sistem?*

Pentru realizarea obiectivului acestui subcapitol am folosit ca instrument de cercetare *analiza de documente*, în principal analiza actelor normative care au reglementat în ultimii 30 de ani sistemul de pensii din România. Pentru a răspunde la întrebarea de cercetare am analizat procesul de reglementare a adecvării pensiilor pe decade, focusând analiza în jurul celor patru legi care au reglementat în ultimii 30 de ani sistemul de pensii, din România: Legea nr. 3/1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistență socială (prima decadă), Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale (a doua decadă), Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice (a treia decadă) și Legea nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii, atât cât este aplicată.

Scopul Capitolului IV a fost de a realiza o analiză a rezilienței sistemului public de pensii din România prin intermediul unui „Studiu de caz privind reziliența sistemului public de pensii în perioada 2001-2021 și disparități teritoriale” și a măsurilor dispuse începând din anul 1990, perioadă fără de care, analiza nu s-ar susține și justifica complet.

Obiectivul fundamental al Capitolului IV a fost de a identifica principalele modalități și momente în care s-a intervenit legislativ în sistem, pentru a conferi acestuia durabilitate și reziliență. Obiectivele specifice stabilite constau în:

O1: Analiza impactului regional al celor două crize (numărul mediu de salariați și pensionari) în perioada 2000-2021;

O2: Identificarea măsurilor dispuse în această perioadă și care au conferit reziliență și durabilitate sistemului public de pensii din România.

Pentru realizarea acestor obiective am folosit ca metodă de cercetare *analiza de documente*, în special analiza legislației specifice din ultimii 30 de ani, însă fără să ne oprim doar asupra acesteia. De asemenea, am dorit să analizăm impactul regional al celor două crize, din

perspectiva indicatorilor - numărul mediu de salariați și pensionari- în perioada 2000-2021, cu o atenție aparte asupra subvențiilor bugetare, ca factor de echilibru a balanței de plăți a pensiilor.

Având în vedere caracterul inedit al abordării rezilienței sistemului public de pensii din România, întrebarea de cercetare la care am căutat răspuns a fost: *Care au fost principalele măsuri, dispuse în cei treizeci de ani, care au conferit reziliență și durabilitate sistemului public de pensii, din România?*

Pentru a răspunde la această întrebare, am analizat cronologia procesului legislativ în jurul legislației fundamentale (*Legea nr. 3/1977, Legea nr. 19/2000, Legea nr. 263/2010 și Legea nr. 127/2019*), precum și a legislației secundare modificatoare a celor de bază.

Pentru că pensia publică este un produs al muncii, în studiul inechităților de gen persistente între pensionari analizate în cadrul Capitolului V, am considerat necesară realizarea unei analize intersecționale a muncii și a elementelor care influențează acest proces. Paradigma intersecționalității este importantă în domeniul pensiilor publice, datorită faptului că, anumite dimensiuni identitare cum ar fi nivelul de educație, competențele dobândite pe parcursul vieții, remunerarea muncii, intensitatea muncii, condițiile de muncă, anii lucrați, vârsta pot constitui factori de inegalitate între femei și bărbați, la stabilirea pensiei.

Astfel, scopul analizei factorilor de inechitate din acest subcapitol a fost de a identifica tipologia inechităților de gen în domeniul pensiilor. Pentru atingerea acestui scop ne-am fixat următoarele obiective:

O1: Identificarea cauzelor inechităților existente pe categorii de pensii între femei și bărbați;

O2: Analiza factorilor care influențează veniturile realizate în perioada activă de către femei, ca element fundamental de calcul al pensiei publice.

Întrebarea de cercetare la care am căutat răspuns: *Care au fost cauzele generatoare ale inechităților de gen în cazul pensiilor publice?* Pentru a răspunde la această întrebare am analizat legătura dintre muncă și remunerarea muncii, pe sexe, și modul în care s-a proiectat asupra pensiilor publice.

Pornind de la veniturile realizate în perioada activă, ca element de calcul fundamental al pensiilor publice, am analizat legătura dintre factorii care influențează acest parametru: nivelul de educație și de competențe dobândite pe parcursul vieții, remunerarea în muncă, intensitatea muncii care se transpune asupra veniturilor salariale și implicit de pensie.

Pentru realizarea obiectivelor propuse am folosit ca metodă de cercetare *analiza de documente*, în vederea identificării factorilor și cauzelor inechităților la pensie, între bărbați și femei, în perioada 2000-2021, cu ajutorul indicatorilor specifici: ponderea angajaților după nivelul de studii pe sexe, populația inactivă, participarea la programe de formare profesională

pe grupe de vârstă, câștigurile salariale medii brute și nete pe sexe, disparitatea salarială de gen, rata de ocupare pe sexe etc.

Am considerat că cercetarea teoretică nu ar fi completă dacă nu ar fi susținută de opiniile specialiștilor din domeniu, pe tema analizată.

De aceea, scopul Capitolului VI a fost de a valida rezultatele obținute pe parcursul elaborării tezei de doctorat, motiv pentru care am cerut opinia specialiștilor din domeniu, pe tema analizată. Dorința noastră a fost de a obține răspunsuri cât mai variate de la specialiști din domeniu, în special funcționari care fie au lucrat în domeniul pensiilor publice, fie sunt și astăzi specialiști activi în sistem, precum și de la nivele instituționale diferite, motiv pentru care studiul a fost extins și asupra funcționarilor care au competența verificării și utilizării resurselor bugetare din fonduri publice. Și nu în ultimul rând, am considerat că, rațiunea unor reforme și cutumele acestora, vor fi înțelese și mai bine apelând la opiniile decidenților politici, care fie au coordonat sistemul public de pensii, fie au participat activ la procesul de reformă a sistemului.

Astfel, pentru colectarea datelor am folosit o metodă de cercetare calitativă - *interviul* – iar după gradul de structurare al acestuia, am folosit ca instrument *ghidul de interviu structurat*, în vederea îndeplinirii obiectivelor problemei analizate. Interviuul s-a adresat specialiștilor și practicienilor din domeniul pensiilor publice din Casele Județene de Pensii din România (42 de instituții), care prin specificul activității, participă la procesul de stabilire a pensiilor publice. Rațiunea de a ne adresa acestui nivel ierarhic a fost de a înțelege problema analizată și din punct de vedere tehnic (interferențe legislative, parametrii de calcul ai pensiilor, efecte constatate), cu ajutorul ghidului de interviu, transmis prin canale electronice de comunicare (e-mail) ale instituțiilor.

În ceea ce privește cel de-al doilea nivel ierarhic la care ne-am adresat, și am sperat să obținem răspunsuri concludente privind problema de cercetare, au fost factorii de conducere, înțelegând specialiști cuprinși în activitatea de conducere, coordonare și control la nivel central și teritorial (Casa Națională de Pensii Publice, Case Județene de Pensii Publice, structuri teritoriale de control) ca factori principali în „asigurarea sustenabilității financiare a sistemului public de pensii pe baza principiilor contributivității și solidarității sociale și eliminarea inechităților și anomaliilor care mai există la pensii” (CNPP, Obiective).

Interesul privind punctele de vedere ale specialiștilor din sectorul public și ONG, ca factori responsabili în teritoriu de problemele persoanelor vârstnice și a nevoilor acestora, a continuat prin transmiterea interviului unei structuri județene, subordonate Instituției Prefectului, care are în componență paisprezece reprezentanți ai instituțiilor publice și ONG -urilor. Ne-am adresat și Asociației pentru Drepturile Pensionarilor din România (ADPR) pentru a afla puncte

de vedere diferite față de cele provenite din sectorul public sau cele de la nivel local. Speranța noastră a fost că vom obține opinii concludente și punctuale din partea unor specialiști ai organizațiilor non-guvernamentale, privind cauzele și factorii care au influențat reformele pensiilor în România, precum și posibile soluții de sustenabilizare și adecvare, a acestora.

Și nu în ultimul rând, am dorit să aflăm opinii privind tema cercetată și din partea decidenților politici care au coordonat ministerul de resort.

Criteriul folosit în selectarea grupului de respondenți a fost experiența profesională în domeniul pensiilor publice. Acest criteriu a determinat caracterul restrâns și omogen de specialiști la care ne-am adresat.

4. Principalele rezultate obținute

Principalele rezultate ale cercetării derivate din ariile cumulate de investigare a reformelor sistemului de pensii publice evidențiază o serie de opinii care sunt în concordanță cu punctele de vedere exprimate pe parcursul cercetării teoretice. Pornind de la cele patru dimensiuni de analiză a sustenabilității financiare a sistemului public și unitar de pensii din România (economico-financiară, socială, demografică și tehnică) și corelate cu scopurile stabilite în Ghidul de interviu (cauzele reformelor, factori care au influențat sustenabilitatea, soluții de reformare a sistemului) putem să furnizăm următoarele rezultate:

Analiza documentelor de referință europene care au marcat perioada cercetată, mai accesibile în special de la integrarea României în Uniunea Europeană, ne-au permis să înțelegem direcțiile politicilor sociale europene și acțiunile pentru modernizarea și consolidarea politicilor noastre în domeniul protecției sociale. Uniunea Europeană a urmărit protejarea socială a persoanelor vârstnice, de sărăcie și excluziune socială, asigurând legislația adecvată împotriva discriminării, finanțarea unor proiecte axate pe combaterea discriminării și facilitarea accesului persoanelor dezavantajate pe piața muncii.

Mai mult, reglementările UE privind sistemele de protecție socială au încurajat și au facilitat mobilitatea forței de muncă și implicit garantarea drepturilor derivate din muncă pentru lucrătorii mobili. Libera circulație a forței de muncă și tratamentul fiscal egal au încurajat transferabilitatea drepturilor de pensie între state. Vulnerabilitatea sistemului de protecție socială rezidă în dependența sa de piața muncii, de politicile economice și fiscale, de perturbațiile ratei inflației în funcție de care sunt stabilite angajamentele bugetare ale sistemului, precum și de demografie. Cele două crize economice au avut un impact extrem de puternic, au agravat și amplificat tendințele către îmbătrânirea populației, motiv pentru care, statele europene

au întâmpinat probleme în adecvarea și sustenabilitatea pensiilor publice. Sistemul de protecție socială a fost regândit și reșezat, în perioada 2000-2021, în funcție de sensibilitatea celor două componente (îmbătrânirea populației și piața muncii), pentru a răspunde provocărilor.

Concluzia studiului este că, fără o consolidare economică și fiscală adecvată, favorabilă creșterii economice, sistemul de asigurări sociale nu își va putea onora riscurile asigurate. Astfel, politicile sociale rămân subiecte de actualitate, pentru a asigura, atât în prezent, cât și în viitor, pensii adecvate și viabile.

Reformele sistemului de pensii publice din România, adoptate de-a lungul anilor, au urmărit, în principal, limitarea accesului la o categorie de pensie, prin reducerea numărului de beneficiari ai pensiilor și acordarea unor venituri adecvate și sustenabile care să confere stabilitate, echilibru, condiții decente de viață. Pârghiile prin care statul a acționat în acest sens au fost de aplicarea de penalități mai mari la pensionările anticipate, înăsprirea condițiilor de acces la pensiile de invaliditate, creșterea vârstelor de pensionare și a stagiului de cotizare necesar deschiderii dreptului de pensie.

Preocuparea pentru asigurarea viabilității și sustenabilității sistemului a generat o acută neglijență față de inegalitățile și decalajele create între aceleași categorii de persoane, pensionați în ani diferiți. Până la dezvoltarea și acumularea de fonduri private de pensii, pensionarii actuali beneficiază de venituri furnizate de Pilonul I de pensii (PAYG), la care contribuie deocamdată toată populația ocupată din România. Venitul primit sub formă de pensie, din sistemul de tip redistributiv, reprezintă principala sursă de venit garantată de stat și individualizată pentru fiecare beneficiar în parte, potrivit principiului care guvernează sistemul actual de pensii, contributivitatea.

Fără a exista un model unic de funcționare sustenabilă și viabilă a sistemelor de pensii europene, statele membre și-au individualizat parametrii de bază care validează un drept de pensie (vârsta de pensionare, stagiul de cotizare necesar, mărimea contribuțiilor, modul de organizare a sistemului etc.) care se regăsesc la toate sistemele publice, rațiunea acestora fiind dependentă de condițiile economice, sociale, demografice ce țin de apanajul fiecărui stat. Guvernele din întreaga lume au fost determinate să adopte reforme ciclice, pentru a face față problemelor de sustenabilitate financiară. Prin modul de organizare, sistemul de protecție socială trebuie să răspundă și altor nevoi ale vârstei a treia: prin servicii medicale, prin prestații și ajutoare sociale, pe lângă cheltuielile cu pensiile.

Forma actuală a sistemului public de pensii din România este rezultatul unui amplu proces de analiză, atât la nivel european cât și național. Îmbătrânirea populației s-a dovedit a fi

un proces mai rapid decât se aștepta, motiv pentru care, pe agenda publică s-au impus măsuri concrete, pentru un segment de vârstă atât de vulnerabil și sensibil.

În urma analizei celor patru dimensiuni (economico-financiară, socială, demografică și tehnică) s-a evidențiat faptul că, sustenabilitatea financiară sistemului public de pensii a fost influențată de dinamica indicatorilor analizați, sub impulsul celor două crize.

Importanța dimensiunii economice rezidă în faptul că, adecvarea veniturilor s-a raportat la evoluția produsului intern brut, în funcție de care s-a stabilit majorarea pensiilor de asigurări sociale, pentru menținerea puterii de cumpărare și a calității vieții pensionarilor. Având în vedere că alocările bugetare anuale pentru cheltuielile cu pensiile s-au menținut aproximativ constante, în perioada 2000-2021 (7-8% din PIB), exceptând perioadele de criză economică și pandemică, când acestea au fost mult mai mari (8-9,5% din PIB), evoluția pensiilor medii, brute și nete, au fost condiționate de evoluția PIB și a inflației. Dacă mai adăugăm și diferențele între vârstele standard de pensionare și cele efective la care s-a deschis dreptul de pensie, înțelegem impactul de creștere a ratei riscului de sărăcie, în cei peste douăzeci de ani.

Dimensiunea socială a fost reprezentată de forța de muncă activă, principalul furnizor de securitate socială care, de asemenea, a avut o dinamică puternică, în special după integrarea României în Uniunea Europeană. Alterarea raportului dintre salariați și pensionari au limitat veniturile din pensii, iar acest dezechilibru a determinat o presiune mai mare asupra forței de muncă active.

Dimensiunea demografică a fost influențată de natalitatea scăzută, migrația masivă, speranța de viață, în creștere, și evoluția populației vârstnice, cu cca. 11% în perioada analizată, în măsură să altereze securitatea sistemului de pensii publice, din România.

Și nu în ultimul rând, dimensiunea tehnică care a încercat să repare, prin ajustări ale parametrilor, efectele celorlalte dimensiuni. Efectul vârstei efective de pensionare reduse a fost influențat de sporul de stagi de cotizare, acordat pentru condițiile de muncă la durata efectivă de muncă realizată, ceea ce a mascat un stagi de cotizare efectiv, redus. La toate aceste neajunsuri, generate de unele decizii neconforme cu realitatea economică a țării, se mai adaugă și cele ale Curții Constituționale care au extins rațiunea de aplicare a legii.

În analiza noastră am reușit să acoperim o arie temporală foarte mare (douăzeci și unu de ani), motiv pentru care putem să emitem câteva concluzii, în urma analizei datelor.

În primul rând, nevoia de securitate financiară a determinat o întărire a disciplinei financiare, prin limitarea deficitelor bugetare. România s-a confruntat cu această problemă încă din primul an după aderarea în UE, din cauza generozității și a flexibilității legislative care au

duș la creșterea cheltuielilor bugetare, motiv pentru care, sustenabilitatea sistemelor de pensii publice a reprezentat, mai mereu, o problemă.

În al doilea rând, creșterea cheltuielilor cu protecția socială a fost determinată de efectele celor două crize (din 2008 și 2020), care au amplificat nevoia de securitate socială și de menținere a puterii de cumpărare a pensionarilor, ignorând deficitele bugetare.

La toate aceste neajunsuri a mai contribuit și un deficit al forței de muncă, precum și o creștere a populației vârstnice cauzate de migrația masivă a forței de muncă în străinătate precum și de îmbătrânirea populației. Impactul acestor indicatori, puternic resimțiți și în România, au generat un plus de cheltuieli bugetare, printre cele mai ridicate din Europa.

De aceea, configurarea politicilor sociale și de pensii trebuie să ia în considerare fluctuația indicatorilor sociali și demografici, în măsură să genereze adevărate probleme economice și financiare.

Din inventarierea actelor normative care au reglementat problema adecvării pensiilor în România în perioada 1990-2020, împărțită pe decade pentru a observa evoluția acestora, am concluzionat faptul că „în primele două decade multitudinea acestora (74 de acte normative) au avut rolul de a interveni în actualizarea pensiilor, din cauza deteriorării rapide a raportului salariați/pensionari și implicit a pensiilor. Caracterul reactiv al reglementărilor a dus la o lipsă de predictibilitate în sistemul public de pensii, inclusiv pentru planificarea cheltuielilor specifice. Ultima decadă analizată (2010-2020) s-a caracterizat prin reducerea numărului de reglementări referitoare la adecvarea pensiilor, prin transpunerea în legislația națională a unor directive și recomandări ale UE, dar și prin noi provocări generate de evoluțiile prezente ale datelor demografice (scăderea numărului de lucrători, creșterea duratei medii de viață) care au impus modificări ale vârstei de pensionare și ale modului de calcul al adecvării pensiilor” (Macarie, Vîtcă, 2021, pp. 309-310).

Caracteristica principală, în privința plafonării contribuțiilor de asigurări sociale, a fost instabilitatea decizională. Am observat perioade în care nu au existat limite ale veniturilor asupra cărora s-au datorat contribuții de asigurări sociale (2008-2010; 2017-2020) precum și perioade de limitare a plății contribuțiilor sociale, până la nivelul a cinci salarii medii brute pe economie (2011-2016). Aceste perioade au fost marcate de deficite bugetare serioase. Cumulul de factori nu permit recunoașterea gravității sau ierarhizării acestora. Cert este că, perioada limitată la plafonarea plății contribuțiilor sociale (2011-2016), coincide cu măsurile de redresare dispuse în urma crizei economice globale, cu includerea în sistemul public a pensionarilor proveniți din sistemele neintegrate (MAI, MApN, SRI), cu măsurile de actualizare a pensiilor în plată.

Însă având în vedere rolul pe care îl ocupă contribuțiile sociale în ansamblul de funcționare a adecvării și plății pensiilor, considerăm că aceasta a fost o măsură nepotrivită pentru România, din cauza deficitelor bugetare cu care s-a confruntat în perioada analizată..

Tratamentul legislativ inechitabil, față de categoriile de pensionari neintegrați sistemului public de pensii din România, a generat multe nemulțumiri în rândul oamenilor, pe de o parte, și efort bugetar, pe de altă parte, pentru plata pensiilor. În plus, segregarea populației pensionate a generat dezechilibre financiare și morale.

Funcționarea sistemului unitar de pensii în perioada 2011-2015 și stabilirea pensiilor pe principiul contributivității pentru toate categoriile profesionale, a eșuat. Astfel că, revenirea la sisteme individualizate și neintegrate, a fost făcută fără prea multe rețineri, pentru aceleași categorii profesionale (parlamentari, consuli, auditori, personal aviatic etc.). Tratamentul diferențiat la pensionare, din perspectiva criteriului profesional, s-a menținut și în Legea 127/2019, iar concluzia noastră este că, deficitul bugetar se va acutiza din cauza nevoii de menținere a puterii de cumpărare, iar inechitățile între pensionari vor mai persista. Acestea au fost și motivele pentru care, parametrii de calcul a pensiilor publice, au fost mereu ajustați și modificați.

Din analiza datelor secundare, selectate din bazele de date naționale (INS, CNPP, MMPS, Eurostat), a reglementărilor organismelor europene, precum și a lucrărilor științifice care au abordat problematica sustenabilității și a durabilității sistemului public de pensii, am identificat modul în care statul a intervenit în asigurarea durabilității și rezilienței sistemului public de pensii.

Modificările au fost făcute etapizat, principala metodă de intervenție s-a regăsit în ajustări și modificări parametrice (vârstele de pensionare, cotele de contribuții sociale, stagiile de cotizare). Întărirea disciplinei în materie de expertizare a muncii, lărgirea bazei impozabile și pentru alte categorii de contribuabili, majorarea penalizărilor la pensionările anticipate au constituit măsuri dispuse pentru asigurarea caracterului rezilient al sistemului de pensii publice, din România.

Descurajarea pensionărilor anticipate, prin penalități mai mari aplicate asupra pensiilor, a fost o măsură care a diminuat înscrierile la pensie cu aproape 40%, iar impozitarea veniturilor din pensii, peste plafonul neimpozabil de 2000 lei, nu a avut efecte remarcabile nici asupra bugetului asigurărilor sociale nici asupra descurajărilor de solicitare a pensiei publice. Metodele de atenuare a inechităților, prin introducerea indicelui de corecție, s-a dovedit a fi o măsură nefundamentată, deoarece nu a avut efectul preconizat, dimpotrivă, a adâncit inechitățile între beneficiarii de pensie cu aceleași elemente parametrice.

Din punct de vedere regional, prin analiza raportului dintre salariați și pensionari în perioada 2000-2021, diferențele sunt mult mai evidente, atât în ceea ce privește susținerea din partea salariaților, cât și a veniturilor din pensii. Diferențele regionale au fost întreținute și amplificate prin indexare unitară a pensiilor, fără a ține seama de diferențele salariale care erau deja prezente în regiunile țării. O atenție aparte în cercetare am acordat-o subvențiilor bugetare, care au intervenit, sub formă de transferuri de la bugetul de stat, pentru plata drepturilor de pensie, fără de care nu se puteau onora angajamentele față de pensionari.

În urma analizei inechităților de gen și a indicatorilor reprezentativi, am identificat o serie de elemente în măsură să genereze discrepanțe între femei și bărbați, la pensie.

Nivelul de studii este unul din parametrii care diferențiază profilul profesional și salarial al angajaților atât în timpul activității profesionale, cât și la pensionare. Analiza perioadei 2000-2021, din punct de vedere al nivelului de studii din România, a evidențiat o scădere ușoară a interesului pentru școală la toate nivelurile educaționale, mai accentuată în perioada postcriză.

Dezinteresul s-a manifestat și în ceea ce privește formarea profesională continuă, aceasta a fost, și s-a menținut, cea mai scăzută comparativ cu media europeană, situație care a îngreunat posibilitatea de a migra de la un loc de muncă, la altul. Și diferențele salariale, atât la câștigurile salariale brute, cât și nete între femei și bărbați, au fost accentuate, în România (18,4%, în anul 2001) însă grație politicilor sociale, aceasta au scăzut considerabil până în anul 2020 (la 1,2%, în anul 2020). În acest sens, transparentizarea veniturilor a fost considerată soluția care ar putea atenua diferențele salariale, între genuri.

Intensitatea muncii în perioada activă, tipul de contract de muncă, venitul asigurat etc. sunt factori importanți în evaluarea veniturilor salariale, în măsură să genereze inechități și la pensie. Remunerarea muncii a fost unul dintre motivele care a amplificat migrația forței de muncă, în special pe grupa de vârstă 15-24 de ani, fiind cei mai vulnerabili în ce privește locurile de muncă, cât și veniturile. Femeile sunt cele mai afectate în ce privește remunerarea muncii, siguranța locului de muncă, intensitatea muncii iar decalajul la pensiile pentru limită de vârstă, între femei și bărbați, a crescut de la 30,2%, în anul 2011, la 33,44%, în anul 2020.

De asemenea am analizat migrația forței de muncă în perioada 2000-2020 și pe sectoarele economice, pentru a evidenția fluxul de migrare, precum și între mediile de rezidență (urban, rural).

Și nu în ultimul rând, analiza muncii și a remunerării muncii s-a axat pe analiza ponderii persoanelor pe tipuri de contracte de muncă și pe tranșe de venit, în care au fost încadrați asigurații. Deficitul de date statistice disponibile ne-a împiedicat să analizăm toată perioada de cercetare (2000-2021), motiv pentru care, concluziile analizei au fost destul de restrânse.

Dimensiunea economică și socială de analiză a rezultatelor cercetării cuprinde întrebări referitoare la identificarea unor cauze ale deficitelor bugetare, efecte ale acestora, măsuri de sustenabilizare și adecvare a sistemului de pensii publice. Întrebărilor 2, 3 și 4 din Ghidul de interviu le-am asociat la această dimensiune, și sunt susținute în prezentul studiu de analize ale dinamicii indicatorilor economici: ponderea cheltuielilor cu pensiile ca procent din PIB, nivelul salariului mediu brut și net pe economie, rata medie anuală a inflației, evaziunea fiscală, subvențiile de șă bugetul asigurărilor sociale de stat. Din analiză nu a fost exclusă nici opinia referitoare la schemele alternative de economisire (Pilonul II și III) ca potențiale surse de deficit bugetar (întrebarea 10). Respondenții cu experiență mai mare în domeniul pensiilor publice (peste 16 ani) percep diferit efectele legislației pensiilor din România în cei peste douăzeci de ani de analiză. Ei consideră că deficitul bugetului asigurărilor sociale de stat are drept cauză diminuarea numărului de contribuabili (13 răspunsuri), migrația externă (6 răspunsuri), contribuțiile scăzute la bugetul asigurărilor sociale (5 răspunsuri). Aceste opinii sunt susținute în cercetare de analiza privind raportul salariați- pensionari și de datele statistice care au evidențiat cel mai scăzut raport în anul 2000 (0,76) și cel mai mare raport în anul 2021 (1,09). O altă cauză a deficitelor bugetare constatate se referă la cele nouă categorii de reduceri de vârstă, din cauza condițiilor de muncă și a extinderii acestora. Amploarea acestora a determinat ca vârstele efective de pensionare, atât la femei cât și la bărbați, să fie cele mai scăzute în România, comparativ cu țările europene care implicit determină acumulări mai scăzute la bugetul asigurărilor sociale de stat.

Dimensiunea tehnică de analiză a rezultatelor cercetării cuprinde întrebări referitoare la deciziile cele mai importante care au creat inechități și discrepanțe între pensionari (întrebarea 6), erorile legislative care au crescut riscul de sărăcie în rândul vârstnicilor (întrebarea 7), posibilități de adecvare a veniturilor din pensii (întrebarea 8), sau exprimarea unor opinii referitoare la parametrii actuali de calcul a pensiilor (întrebarea 9).

Indicatorii analizați în cercetare (numărul mediu de pensionari, a numărului de salariați, a duratei medii a vieții profesionale, a evoluției beneficiarilor de indemnizație minimă garantată, a numărului de pensionari cu stagiul complet și incomplet de cotizare, a pensiei medii pentru limită de vârstă) au evidențiat o dinamică accentuată a acestora. Creșterea numărului de pensionari în perioada 1990-2000 a fost urmată de eforturi considerabile de reducere a acestora prin diverse modalități de demotivare a pensionării: prin creșterea vârstelor de pensionare, prin creșterea stagiului de cotizare, prin penalități mai mari la pensionarea anticipată, pe de o parte, dar și de înlesniri în același timp: prin permisivități de expertizare medicală, prin extinderea reducerilor de vârstă din cauza condițiilor de muncă, prin creșterea sporului acordat condițiilor

de muncă etc. Astfel, a fost alterat raportul salariați și pensionari, implicit a cuantumului pensiilor, și a creșterii persoanelor pensionate în risc de sărăcie pe seama inadecvării veniturilor.

Dimensiunea structurală de analiză a rezultatelor cercetării cuprinde date referitoare la posibilitatea extinderii Pilonului II de pensii pentru toate categoriile de contribuabili fără limită de vârstă (întrebarea 11), sau efortul pe care îl presupune economisirea pentru bătrânețe în România (întrebarea 12). Respondenților le-a fost solicitată opinia privind indemnizațiile de serviciu (întrebarea 13) precum și cea referitoare la funcționarea unui sistem unitar bazat pe contributivitate. Având în vedere experiența respondenților, am solicitat opinii referitoare la potențiale etape de reformare a sistemului public de pensii din România (întrebarea 14) și propuneri legislative în acest sens (întrebarea 15).

Aceste răspunsuri confirmă indicatorii statistici analizați în prezenta cercetare și sunt susținute de date statistice relevante: extinderea categoriilor de asigurați care datorează contribuții de asigurări sociale, creșterea contribuției de asigurări sociale, fluctuația ratei de înlocuire a pensiilor, creșterea ratei de dependență față de sistem, alterarea pensiilor medii nete/brute pentru limită de vârstă etc

Caracteristica fundamentală a sistemului public de pensii din România în perioada 2000-2021 a fost flexibilitatea, înțelegând prin aceasta capacitatea de a se modela și adapta la diverse situații economice, sociale și politice, fără strategii și politici pe termen lung. Nu întotdeauna această flexibilitatea a fost de bun augur. Răspunsul flexibilității decizionale este proiectat astăzi asupra contribuabililor la sistem.

În România, perioada 1990-2000 a fost cea mai copleșitoare perioadă, atât din punct de vedere economic, cât și structural și decizional, și prin urmare este răspunzătoare de erorile și excesele din sistem. Alterarea esenței sistemului public de pensii a dus la ajustări și corecții frecvente. Înlesnirea și facilitarea pensionărilor, de orice fel, a fost principalul canal de obținere a unei categorii de venit: pensionarea anticipată cu reducere de vârstă, pentru activitățile ce se încadrau în grupele/condițiile de muncă, pensionarea de invaliditate, a fost o modalitate de a intra în rândul pensionarilor, din cauza permisivității medicale manifestate de comisiile de expertizare a muncii. Acest lucru s-a soldat cu creșterea artificială a beneficiarilor și reducerea vârstelor de pensionare, mult sub nivelul vârstelor standard, atât pentru femei, cât și pentru bărbați.

Cele două crize globale (cea declanșată la sfârșitul anului 2007 și criza Covid-19) au amplificat problemele sistemului public de pensii, astfel că legislația în domeniu a fost supusă unui lung șir de ajustări și corecții, pe seama creșterii cheltuielilor cu pensiile și căutarea de soluții pentru adecvarea veniturilor. Efortul de adecvare a veniturilor din pensii a fost influențat

și de limitările crescânde ale produsului intern brut, conducând la dezechilibre bugetare și deficite bugetare pe termen lung.

Din cauza numărului mare de resurse umane și financiare implicate, atenția decidenților politici trebuia să fie mult mai mare în fundamentarea politicilor publice. Rigurozitatea legislației în deschiderea drepturilor de pensie, indiferent de categoria acesteia, trebuia să fie maximă. Nu se poate pune semnul egalității între un drept de pensie și alte categorii de prestații sociale, aflate în coordonarea sistemului de protecție socială. Dacă acestea din urmă permit modificare/ sistare, în anumite condiții materiale sau financiare, testate, pensiile publice odată stabilite, rămân în plată până la modificarea statusului beneficiarului.

Studiul literaturii de specialitate și a legislației specifice ne-au confirmat, în plus, faptul că reformele sistemului de pensii publice, din ultimii douăzeci de ani, au fost contradictorii. Pe de o parte au urmărit limitarea accesului la o categorie de pensie prin aplicarea de penalități mai mari la pensionările anticipate, prin creșterea vârstelor de pensionare și a stagiului de cotizare necesar deschiderii dreptului de pensie, iar pe de altă parte au modificat substanțial accesul, prin acordarea de reduceri de vârstă pe seama condițiilor de muncă.

Ciclicitatea reformelor sistemului de pensii în România, asociate cu mecanismele economice ineficiente postdecembriste, au avut capacitatea de a demonstra că problematica pensiilor a rămas un subiect de actualitate, pe fondul dinamicii factorilor economici, sociali și politici, iar neajunsurile sistemului au făcut ca problema pensiilor publice să rămână în topul agendelor politice și astăzi, după mai bine de 20 de ani. Și în plus, reformele pensiilor au devenit subiecte de propagandă politică, pe cât de fierbinți, pe atât de populiste, nelipsite din programele de guvernare de mai apoi, fără să genereze politici coerente, aplicabile și sustenabile pe termen lung.

Analiza celor douăzeci de ani, din perspectiva rezilienței și vulnerabilităților sistemului public de pensii, corelate cu răspunsurile oferite de participanții la interviul structurat, evidențiază faptul că, nu toate recomandările Uniunii Europene și-au găsit reflectarea în politica noastră de pensii. Concluziile la care am ajuns, susținute de răspunsurile specialiștilor în domeniu, ne întăresc convingerea că sistemul de pensii publice din România este:

- Vulnerabil din punct de vedere organizatoric;
- Dependent de sistemul de protecție socială;
- Sensibil din punct de vedere demografic;
- Inechitabil teritorial și de gen;
- Inadecvat și nesustenabil financiar;
- Dependent de piața muncii;

- Capacitate administrativă scăzută.

5. Principalele recomandări

Măsurile de sustenabilizare financiară a sistemului public de pensii din România trebuie să manifeste un tratament diferențiat față de:

- Pensionarii în plată care astăzi beneficiază de o categorie de pensie;
- Viitorii pensionari.

Față de beneficiarii în plată recomandăm un tratament diferențiat de analiză, invocând respectul față de munca acestora, în calitate de „beneficiari” ai frecventelor modificări legislative, astfel:

- Funcționarea unui sistem unitar de pensii publice, conform rațiunii legislației pensiilor de asigurări sociale;
- Eliminarea interferențelor legislative ale drepturilor stabilite ca măsuri de protecție socială și pensiile publice;
- Verificarea acurateții bazei de date actuale și clarificarea acestora prin valorificarea tuturor veniturilor asupra cărora au fost aplicate cote de contribuții sociale;
- Un tratament diferențiat față de pensionarii în plată având în vedere faptul că o pondere semnificativă nu au beneficiat de scheme alternative de economisire pentru pensii private, fie din cauza vârstei, fie din cauza salarizării, fie din cauza inexistenței formelor organizate de economisire;
- Recalcularea pensiilor în plată, pe principii unitare, și eliminarea inechităților rezultate din condițiile de muncă, din grupele de muncă, din sporuri, din stagii de cotizare egale;
- Indexarea pensiilor cu rata inflației pe criterii clare și studii de impact prelabile, în măsură să evidențieze eventuale inechități și să confere o mai bună predictibilitate și viabilitate sistemului;
- Măsuri de protecție socială care să confere independență financiară și un nivel de trai decent.

Față de legislația pensiilor pentru viitorii pensionari, recomandările noastre, corelate cu cele cuprinse în răspunsurile persoanelor intervievate, sunt mai multe și mai punctuale, astfel:

- Identificarea unei formule unitare de calcul a pensiilor pentru toate categoriile profesionale;
- Eliminarea indicelui de corecție a pensiilor;

- Stabilirea valorii punctului de pensie la valoarea de 45% din salariul mediu brut pe economie;
- Corelarea parametrilor de calcul cu speranța de viață;
- Stimularea rămânerii în activitate după îndeplinirea condițiilor de pensionare pentru limită de vârstă;
- Restrângerea condițiilor de pensionare anticipată;
- Încurajarea participării la fondurile private de pensii prin eliminarea condițiilor de vârstă;
- Înăsprirea legislației muncii, prin stabilirea diferențiată a salarizării, pe sectoare economice și ramuri de activitate;
- Eliminarea reducerilor de vârstă acordate și respectarea vârstelor standard de pensionare, atât pentru femei, cât și pentru bărbați;
- Eliminarea punctajelor suplimentare pentru grupele/condițiile de muncă;
- Impozitarea progresivă a veniturilor din salarii;
- Eliminarea impozitării pensiilor peste un anumit nivel, corelat cu salariul mediu brut pe economie.

Asigurarea unui sistem de pensii publice adecvat și sustenabil, printr-un cadru legislativ și bazat pe un management sănătos, permite garantarea unor pensii care să răspundă cerințelor de eficiență și securitate socială.

6. Posibile cercetări viitoare

Alături de experiența și cunoștințele acumulate în perioada de studii doctorale, acest demers științific reprezintă un reper în realizarea altor teme relevante și de interes, identificate pe parcursul cercetării.

Nevoia de securitate financiară, de garantare a veniturilor pentru un număr mare de pensionari actuali, fără alternative de economisire în perioada activă, obligă la funcționarea unor sisteme de pensii durabile, iar această garanție este dependentă de cunoașterea problemelor existente și de eficiența mecanismelor de intervenție. Sintetizând informațiile exprimate în prezenta cercetare și cunoscând dinamica politicilor sociale și a factorilor cu influență directă asupra sistemelor publice de pensii de tip redistributiv, am identificat nevoia de funcționare a unor reglementări coerente, flexibile și adaptate politicilor sociale.

Creșterea potențialului de forță de muncă, stabilitatea fiscală, colectarea contribuțiilor, politicile salariale eficiente reprezintă mecanisme de stimulare a adecvării veniturilor în general,

și a pensiilor, implicit. Transparența salarială, ca măsură de eliminarea inechităților între angajați, ar trebui să ajute la eliminarea discrepanțelor salariale între categoriile profesionale și între genuri. Promovarea unui ansamblu diversificat de măsuri în cadrul politicilor sociale constituie un cadru real și viabil de garantare a pensiilor publice.

Analiza referitoare la pensiile denumite generic speciale, analizate și publicate în cadrul unui articol în timpul studiilor doctorale merită o atenție suplimentară, deoarece prin modul lor de reglementare generează frustrări colective și nemulțumiri în rândul beneficiarilor de pensii publice. De aceea, o cercetare viitoare se referă la realizarea unui studiu aprofundat al pensiilor speciale din România pe un orizont mai mare de timp (după anul 1990, până la zi) și al impactului acestora asupra percepției sistemului de pensii românesc.

O altă posibilă cercetare pe care o avem în vedere se referă la realizarea unui studiu comparativ al sistemelor de pensii actuale din diferite țări membre ale UE și sistemul românesc, pentru a identifica posibile soluții care să contribuie la rezolvarea problemelor inechităților de gen.

Și nu în ultimul rând, o mai bună înțelegere a inechităților de gen, în cazul pensiilor publice, poate fi dobândită prin aprofundarea analizei începută în cadrul Capitolului V din prezenta cercetare, pentru identificarea unor posibile soluții de eliminare.

Cuprinsul tezei de doctorat

LISTA DE ACRONIME	3
LISTA DE GRAFICE	4
LISTA DE TABELE	7
INTRODUCERE	10
Identificarea problemei	11
Repere metodologice	15
Motivația alegerii temei	16
CAPITOLUL I. CADRUL LEGAL EUROPEAN ÎN DOMENIUL PROTECȚIEI SOCIALE. O ABORDARE CALITATIVĂ ȘI CANTITATIVĂ A ASIGURĂRILOR SOCIALE	18
1.1 Noțiuni introductive, scopul analizei și metodologia de cercetare	18
1.2 Evoluția cadrului legal european în domeniul protecției sociale	20
1.2.1 Sistemul de protecție socială - componentă de bază a modelului european de societate	20
1.2.2 Influența globalizării asupra sistemelor de asigurări sociale	35
1.2.3 Evoluția cadrului legal european în domeniul sistemelor de pensii publice	38
1.2.4 Reforma sistemelor de pensii publice din perspectiva obiectivelor strategice europene	45
1.2.4.1 Adecvarea pensiilor	51
1.2.4.2 Viabilitatea pensiilor	57
1.2.4.3 Mobilitatea pensiilor	58
1.2.4.4 Siguranța și transparența pensiilor	59
1.3 Reflectarea proiectelor Europei sociale asupra calității vieții pensionarilor	60
1.4 Concluzii	66
CAPITOLUL II. PENSIILE-FORMA PRINCIPALĂ DE PROTECȚIE SOCIALĂ ÎN CADRUL ASIGURĂRILOR SOCIALE DE STAT	69
2.1 Retrospectivă legislativă privind evoluția sistemului public de pensii în România. Trecerea de la sistemul public la sistemul unitar de pensii	69
2.2 Studiu de caz privind legătura dintre elementele sistemului de pensii și alte drepturi de asigurări sociale	92
2.2.1 Noțiuni introductive, scopul analizei și metodologia de cercetare	92
2.2.2 Contribuabilul și contribuția de asigurări sociale	95

2.2.3 Stagiul de cotizare și contractul de asigurări sociale	101
2.2.4 Beneficiarul și vârsta standard de pensionare	106
2.2.5 Gestionarul/administratorul și pensia de asigurări sociale	109
2.2.5.1 Pensia pentru limită de vârstă	111
2.2.5.2 Pensia anticipată	114
2.2.5.3 Pensia anticipată parțială	115
2.2.5.4 Pensia de invaliditate	117
2.2.5.5 Pensia de urmaș	119
2.2.6 Riscurile asigurate și sistemul de asigurări sociale	122
2.3 Concluzii	123
CAPITOLUL III. SUSTENABILITATEA FINANCIARĂ A SISTEMULUI PUBLIC DE PENSII DIN ROMÂNIA	126
3.1 Analiza indicatorilor economici, financiari, sociali, demografici și tehnici care au influențat sustenabilitatea financiară a sistemului public și unitar de pensii din România	126
3.1.1 Noțiuni introductive, scopul analizei, metodologia de cercetare	126
3.1.2 Dimensiunea economico-financiară	131
3.1.3 Dimensiunea socială	143
3.1.4 Dimensiunea demografică	153
3.1.5 Dimensiunea tehnică	160
3.2 Dezechilibre rezultate din măsurile legislative corective de adecvare a pensiilor publice din România în perioada 2000-2021	169
3.2.1 Dezechilibre rezultate din indexarea, majorarea, recorelarea pensiilor publice în România	169
3.2.2 Dezechilibre determinate de plafonarea contribuțiilor de asigurări sociale și transferurile la Pilonul II de pensii în perioada 2000-2021	181
3.2.3 Dezechilibre rezultate din tratamentul legislativ inechitabil între sistemul public de pensii și sistemele neintegrate	184
3.3 Concluzii	192
CAPITOLUL IV. REZILIENȚA SISTEMULUI DE PENSII PUBLICE DIN ROMÂNIA ȘI DISPARITĂȚILE TERITORIALE	194
4.1 Aspecte teoretice ale rezilienței sociale și economice în sisteme complexe	194
4.2 Studiu de caz privind reziliența sistemului public de pensii în perioada 2001-2021 și disparități teritoriale	199
4.3 Modalități de intervenție a statului în reziliența sistemului de pensii publice	203

4.4 Subvențiile bugetului de stat - factor principal de reziliență a sistemului de pensii	217
4.5 Concluzii	222
CAPITOLUL V. TIPOLOGIA INECHITĂȚILOR DE GEN REFLECTATE ASUPRA PENSIIILOR PUBLICE DIN ROMÂNIA	224
5.1 Noțiuni teoretice privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați în domeniul pensiilor publice	225
5.2 Studiu de caz privind factorii de inechitate de gen cu incidență asupra pensiilor publice în România	230
5.2.1 Nivelul de educație și de competențe dobândite pe parcursul vieții	232
5.2.2 Remunerarea în muncă	237
5.2.3 Intensitatea muncii	245
5.2.4 Inegalitatea veniturilor	252
5.3 Concluzii	255
CAPITOLUL VI. PERCEPȚIA SPECIALIȘTILOR PRIVIND CAUZELE ȘI FACTORII CARE AU INFLUENȚAT REFORMELE SISTEMULUI PUBLIC DE PENSII DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 2000-2021	257
6.1 Metodologia, eșantionarea și instrumentele de colectare a datelor	257
6.2 Analiza datelor	260
6.3 Analiza rezultatelor	282
6.4 Recomandări de sustenabilizare a sistemului public de pensii din România	288
CONCLUZII	290
BIBLIOGRAFIE	300
ANEXE	325

Referințe bibliografice

1. Athanasiu, A., 1995, *Dreptul securității sociale*, București, Editura Actami.
2. Anghel, M., D., Anghelache, C., (2018), *Analysis of the evolution of the number of pensioners and pensions in Romania*, Theoretical and Applied Economics, [Online] disponibil la adresa: <http://store.ectap.ro/articole/1337.pdf>, accesat la data de 12 mai 2020.
3. Anghel, E., Drăgan, A., Someșan-Vîtcă, L., Turc, I., 2002, *Legea nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale cu modificările și completările intervenite. Actele normative modificatoare, completatoare și date în aplicarea Legii nr. 19/2000. Legislație privind pensiile militare, acte normative conexe*, București, Editura Lumina Lex.
4. Agenția Națională pentru Egalitate de Șanse între Femei și Bărbați, 2018, *Strategia Națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2018-2021*, [Online] disponibil la adresa: <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2018/06/Strategia-Nationala-ES-si-VD.pdf>, accesat la data de 15 septembrie 2022.
5. Asociația pentru Pensiile Administrate Privat din România, 2015, *Sistemul ideal de pensii*, [Online] disponibil la adresa: <https://apapr.ro/wp-content/uploads/2018/10/mercer-cfa-2015-Sistemul-ideal-de-pensii.pdf>, accesat la data de 12 mai 2020.
6. Bari, I., 1983, *Tânăra generație pentru o lume mai bună, mai dreaptă*” Editura Politică, București.
7. Barbieri, D., 2016, *Gender, skills and precarious work in the EU — Research note*, European Institute for Gender Equality, 2016, [Online] disponibil la adresa: https://eige.europa.eu/resources/ti_pubpdf_mh0217250enn_pdfweb_20170503163908.pdf, accesat la data de 18 septembrie 2021.
8. Bănică, A., Muntele, I., 2015, *Reziliență și teritoriu. Operaționalizare conceptuală și perspective metodologice*, Iași, Editura Terra Nostra, [Online] disponibil la adresa: https://www.researchgate.net/publication/311452414_REZILIENTA_IN_PLANIFICAREA_REGIONALA_-_ASPECTE_CONCEPTUALE_SI_METODOLOGICE, accesat la data de 21 martie 2021;

9. Beju, D.,G., 2007, *Coordonate ale reformei sistemului de pensii. Cazul României*, RTSA, Nr. 2(20), [Online] disponibil la adresa: <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/view/147/143>, accesat la data de 12 iunie 2020.
10. Bistriceanu, Gh., D., 1968, *Sistemul asigurărilor sociale din România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București.
11. Bistriceanu, Gh., D. Et. al., 1997, *Lexicon de protecție socială, asigurări și reasigurări*, Editura Karat, București.
12. Bodi, D., C.,2017, *Persoanele vârstnice. Resursă importantă în familie și societate*, Iași, Institutul European.
13. Brehoi, G.,2009, *Introducere în dreptul securității sociale*, [Online] disponibil la adresa: https://www.hamangiu.ro/upload/cuprins_extras/dreptul-securitatii-sociale-editia-a-8-a-actualizata-ticlea-extras.pdf, accesat la data de 21 octombrie 2020.
14. Buzducea, D., 2017, *Asistența socială: compediu de istorie, teorie și practică*, Iași, Editura Polirom.
15. Carp, A., 2012, *Acumularea și distribuirea resurselor în sistemul asigurărilor sociale . Studiu pe bază de modele*, București, Editura Economică.
16. Carpenter, S., Walker, B., Anderies, J., M., Abel, N., 2001, *From Metaphor to Measurement: Resilience of What to What? Ecosystems*.
17. Ciobotaru D., Ene, Ș., 2011, *Pensiile pe înțelesul tuturor*, Editură și Tipografie Monitorul Oficial, București.
18. Ciobotaru D., Ene, Ș., 2021, *Pensiile pe înțelesul tuturor*, Editură și Tipografie Monitorul Oficial, București.
19. Ciuhu., A., M., Ghiță, I., M., et. Al., 2022, *Occupational Gender Disparities – Before and After Covid-19*, Revista Română de Statistică, nr. 2/2022, [Online] disponibil la adresa: https://www.revistadestatistica.ro/wp-content/uploads/2022/06/03_RRS_2_2022.pdf, accesat la data de 12 septembrie 2022.
20. Casa Națională de Pensii Publice, 2022a, *Indicatori statistici Pilonul I*, [Online] disponibil la adresa: https://www.cnpp.ro/indicatori-statistici-pilon-i?p_p_id=101_INSTANCE_svWpDmJy1qVq&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_

[mode=view&p_p_col_id=column1&p_p_col_count=2&p_r_p_564233524_tag=2020,](#)

accesat la data de 10 aprilie 2021.

21. Casa Națională de Pensii Publice, 2022b, *Indicatori statistici Pilonul I*, [Online] disponibil la adresa <https://www.cnpp.ro/indicatori-statistici-pilon->, accesat la data de 6 martie 2021.

22. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, 2008, *Studiu comparativ privind vârsta de pensionare a femeilor și bărbaților în România și țările europene*, [Online] disponibil la adresa:

https://main.components.ro/uploads/1d3a0bf8b95391b825aa56853282d5da/2016/10/2006_Studiu_comparativ_privind_varsta_de_pensionare_a_barbatilor_si_femeilor.pdf, accesat la data de 14 octombrie 2020.

23. Comisia Europeană, 2010a, *Carta Drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, [Online] disponibil la adresa: [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF), accesat la data de 2 iunie 2019.

24. Comisia Europeană, 2010b, *Europa 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, [Online] disponibil la adresa: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:RO:PDF>, accesat la data de 11 ianuarie 2020.

25. Comisia Europeană, 2010c, *Carte verde. Către sisteme europene de pensii adecvate, viabile și sigure*, [Online] disponibil la adresa:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=839&furtherNews=yes> accesat la data de 16 mai 2020.

26. Comisia Europeană, 2012a, *Carte Albă. O agendă pentru pensii adecvate, sigure și viabile*, [Online] disponibil la adresa: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/32eda60f-d102-4292-bd01-ea7ac726b731/language-ro>, accesat la data de 12 octombrie 2019.

27. Comisia Europeană, 2012b, *Adecvarea și sustenabilitatea pensiilor*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-adequacy-sustainability-pensions_ro.pdf, accesat la data de 18 septembrie 2019.

28. Comisia Europeană, 2016, *Angajamentul strategic pentru egalitatea de șanse între femei și bărbați 2016-2019*, [Online] disponibil la adresa: <https://op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/24968221-eb81-11e5-8a81-01aa75ed71a1/language-ro/format-PDF>, accesat la data de 12 mai 2019.
29. Comisia Europeană, 2018a, *Pilonul European al drepturilor sociale*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_ro, accesat la data de 29 august 2020.
30. Comisia Europeană, 2018b, *Key conclusions of the Pension Adequacy Report 2018*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=88&eventsId=1329&furtherEvents=yes>, accesat la data de 31 august 2020.
31. Comisia Europeană, 2018c, *Pension adequacy report 2018. Current and future income adequacy in old age in the EU, volume 1, p.86*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8084&furtherPubs=yes>, accesat la data de 30 august 2020.
32. Comisia Europeană, 2018d, *Pension adequacy report 2018 – Current and future income adequacy in old age in the EU (Volume 2)*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8085&furtherPubs=yes>, accesat la data de 30 august 2020.
33. Comisia Europeană, 2019, *Cheltuielile de protecție socială și finanțarea acestora în Europa: un studiu al politicilor naționale*, [Online] disponibil la adresa: [European Social Policy Network \(ESPN\) - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8084&furtherPubs=yes), accesat la data de 21 septembrie 2020.
34. Comisia Europeană, 2020a, *O Uniune a egalității: Strategia privind egalitatea de gen 2020-2025*, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>, accesat la data de 21 septembrie 2020.
35. Comisia Europeană, 2021, *Carte verde privind îmbătrânirea populației*, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021DC0050>, accesat la data de 16 iulie 2022.

36. Comitetul Economic și Sociale European, (CESE), 2019, *Către o economie europeană mai rezilientă și mai durabilă*, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52019IE1033>, accesat la data de 10 februarie 2021.
37. Comitetul European al Regiunilor, 2013, *Platforma de combatere a sărăciei și a excluziunii sociale. Sinteza rezultatelor unei anchete desfășurate de platforma de monitorizare Europa 2020*, [Online] disponibil la adresa: https://portal.cor.europa.eu/europa2020/MonitoringFlagships/Documents/Platform%20against%20Poverty%20and%20Social%20Exclusion/summary%20report/cdr3702-2013_00_00_tra_bro_ro.pdf, accesat la data de 17 septembrie 2020.
38. Consiliul European, 2020, *Finanțe publice: concluzii privind cheltuielile legate de îmbătrânirea populației*, [Online] disponibil la adresa: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/55/prestatiile-de-asigurari-sociale-in-alte-state-membre-ale-ue>, accesat la data de 18 septembrie 2020.
39. Consiliul Fiscal, 2011, *Raport anual. Evoluții și perspective macroeconomice și bugetare, Martie 2011*, [Online] disponibil la adresa: <http://www.consiliulfiscal.ro/raportanual2011.pdf>, accesat la data de 16 octombrie 2020.
40. Consiliul Fiscal, 2013, *Raport anual*, [Online] disponibil la adresa: <http://www.consiliulfiscal.ro/ra-2013.pdf>, accesat la data de 22 octombrie 2020.
41. Consiliul Fiscal, 2017, *Raport anual*, [Online] disponibil la adresa: http://www.consiliulfiscal.ro/ra_2017_romana.pdf, accesat la data de 16 iunie 2020.
42. Consiliul Fiscal, 2018, *Raport anual*, [Online] disponibil la adresa: <http://www.consiliulfiscal.ro/raport2018final.pdf>, accesat la data de 22 iunie 2020.
43. Consiliul Fiscal, 2019, *Raport anual*, [Online] disponibil la adresa: <http://www.consiliulfiscal.ro/RA%20CF%202019.pdf>, accesat la data de 28 septembrie 2020.
44. Consiliul Fiscal, 2020, *Raport anual*, [Online] disponibil la adresa: <http://www.consiliulfiscal.ro/RA%20CF%202020%2028%20iunie%20ora%2015.pdf>, accesat la data de 20 noiembrie 2021.
45. Consiliul Fiscal, 2021, *Raport anual*, [Online] disponibil la adresa: <http://www.consiliulfiscal.ro/RA%20CF%202021.pdf>, accesat la data de 14 iulie 2022.
46. Cumming, G., S., 2011, *Spatial resilience: integrating landscape ecology, resilience and sustainability. Landscape Ecology*.

47. Curtea de Conturi a României, 2016, *Sinteza rapoartelor de audit financiar asupra contului de execuție a bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2015 la Casa Națională de Pensii Publice*, [Online] disponibil la adresa:

https://www.curteadeconturi.ro/uploads/f129e5bd/37d23216/162dad68/65ecb4fa/48164b46/6cd8ec0b/891417f9/aa0bf159/RaportSpecialCNPP_2016.pdf, accesat la data de 18 iunie 2020.

48. Decizia Curții Constituționale nr. 387 din 5 iunie 2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 53 alin. (1) teza întâi din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice și ale art. 56 alin. (1) lit. c) teza întâi din Legea nr. 53/2003 - Codul muncii, publicată în Monitorul Oficial nr. 642 din 24 iulie 2018.

49. Decizia Curții Constituționale nr.632 din 9 octombrie 2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 58 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 995 din 26 noiembrie 2018.

50. Decizia Curții Constituționale nr.680 din 26 iunie 2012 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 73 alin. (1) din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, publicată în Monitorul Oficial nr.566 din 9 august 2012.

51. Decizia Curții Constituționale nr. 1237 din 6 octombrie 2010 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 alin. (1) pct. I lit. c) și pct. IV lit. e), ale art. 53 alin. (1), art. 54, art. 65 alin. (4), art. 102 alin. (1) și (2) și ale art. 196 lit. b), e), g), r) și s) din Legea privind sistemul unitar de pensii publice, precum și ale legii în ansamblul său, publicată în Monitorul Oficial nr. 785 din 24 noiembrie 2010.

52. Decretul nr. 292 din 10 august 1959 privind dreptul la pensie în cadrul Asigurărilor Sociale de Stat, publicat în Buletinul Oficial nr. 20 din 10 august 1959.

53. Decretul-lege nr. 70 din 8 februarie 1990 privind modificarea și completarea unor reglementări referitoare la pensii, asigurări sociale și ocrotiri sociale, publicat în Monitorul Oficial nr. 24 din 9 februarie 1990.

54. Dicționar juridic, *Legea de la A la Z*, [Online] disponibil la adresa:

<https://legeaz.net/dictionar-juridic/contribuabil>, accesat la data de 30 iulie 2019.

55. *Directiva 98/49/CE a Consiliului din 29 iunie 1998 privind protecția dreptului la pensie suplimentară al lucrătorilor salariați și al lucrătorilor care desfășoară activități independente care se deplasează în cadrul Comunității*, JO L 209, 25.7.1998, p. 46,

[Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A31998L0049>, accesat la data de 19 mai 2020.

56. *Directiva 2014/50/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 aprilie 2014 privind cerințele minime de creștere a mobilității lucrătorilor între statele membre prin îmbunătățirea dobândirii și a păstrării drepturilor la pensie suplimentară*, JO L 128, 30.4.2014, p. 1, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0050>, accesat la data de 12 iunie 2020.

57. *Directiva (UE) 2016/2341 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 decembrie 2016 privind activitățile și supravegherea instituțiilor pentru furnizarea de pensii ocupaționale (IORP)*, JO L 354, 23.12.2016, p. 37, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX:32016L2341>, accesat la data de 11 mai 2020.

58. Dumitrescu, B., 2020, *Indicele de corecție aplicabil pensiilor din anul 2020 amplifică ineficiența formulei de calcul a pensiei de stat*, [Online] disponibil la adresa: <https://www.contributors.ro/indicele-de-corec%c8%9bie-aplicabil-pensiilor-din-anul-2020-amplifica-ineficien%c8%9ba-formulei-de-calcul-a-pensiei-de-stat/>, accesat la data de 14 noiembrie 2020.

59. Enache, I., 2019, *Protecția socială a persoanelor vârstnice și drepturile acestora*, [Online] disponibil la adresa: https://cnpv.ro/wpcontent/uploads/2020/03/Protectia_sociala_a_persoanelor_varstnice_si_drepturile_acestora.pdf, accesat la data de 30 iulie 2020.

60. Ene, Ș., Enache, S., 2012, *Pensii, prestații sociale și asigurări*, Editura Monitorul Oficial, București.

61. Eurofound, 2021, Categoria NEETs, [Online] disponibil la adresa: https://www.eurofound.europa.eu/ro/topic/neets_tinerii_neets, accesat la data de 12 februarie 2021.

62. Eurostat, 2012, *Tratatul privind Uniunea Europeană* (versiunea consolidată), 2012, art.3, [Online] disponibil la adresa: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF, accesat la data de 30 iulie 2020.

63. Eurostat, 2017, *Social protection expenditure, 2017, (% of GDP)*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_overview#Expenditure_on_pensions, accesat la data de 29 iulie 2020.
64. Eurostat, 2018a, *Tendințe trecute și viitoare de îmbătrânire a populației*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing/ro#Tendin.C8.9Be_trecute_.C8.99i_viitoare_de_.C3.AEmb.C4.83tr.C3.A2nire_a_popula.C8.9Biei_din_UE, accesat la data de 29 mai 2020.
65. Eurostat, 2018b, *Speranța de viață sănătoasă la 65 de ani*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_MLEXPEC_custom_1029407/default/table?lang=en, accesat la data de 12 iunie 2021.
66. Eurostat, 2018c, *Statistici privind protecția socială- cheltuieli cu pensiile și beneficiarii de pensii*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Social_protection_statistics_pension_expenditure_and_pension_beneficiaries?action=statexpautotranslate&lang=ro, accesat la data de 22 aprilie 2020.
67. Eurostat, 2019a, *Expenditure on social protection per inhabitant*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00100/default/table?lang=en>, accesat la data de 16 septembrie 2022.
68. Eurostat, 2019b, *Expenditure on pensions*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00103/default/table?lang=en>, accesat la data de 11 februarie 2022.
69. Eurostat, 2019c, *Participarea la activități formale sau informale de voluntariat sau cetățenie activă în funcție de sex, vârstă și nivel de studii*, [Online] disponibil la adresa: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19\\$DV_1042/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_SCP19$DV_1042/default/table?lang=en), accesat la data de 16 iulie 2020.
70. Eurostat, 2020a, *Social protection expenditure, 2020, (% of GDP)*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_overview#Expenditure_on_pensions, accesat la data de 29 iulie 2022.

71. Eurostat, 2020b, *Social benefits by function - % of total benefits*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00106/default/table?lang=en>, accesat la data de 17 septembrie 2022.
72. Eurostat, 2020c, *Pensions*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/spr_exp_pens/default/table?lang=en, accesat la data de 10 iunie 2022.
73. Eurostat, 2020d, *Persons at risk of poverty or social exclusion by educational attainment level (population aged 18 and over) - EU 2020 strategy*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS04_custom_3529399/default/table?lang=en, accesat la data de 12 februarie 2021.
74. Eurostat, 2020e, *Beneficiarii de pensii la 31 decembrie*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/spr_pns_ben/default/table?lang=en, accesat la data de 12 februarie 2021.
75. Eurostat, 2020f, *Employment rates by sex, age and educational attainment level (%)*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSA_ERGAED_custom_3540547/default/table?lang=en, accesat la data de 11 aprilie 2022.
76. Eurostat, 2020g, *Severe material deprivation rate by age and sex*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mddd11/default/table?lang=en, accesat la data de 16 septembrie 2022.
77. Eurostat, 2020h, *Healthy life years at birth by sex*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00150/default/table?lang=en>, accesat la data de 16 septembrie 2022.
78. Eurostat, 2020i, *Gender day gap in unadjusted form*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/gender-equality>, accesat la data de 10 septembrie 2022.
79. Eurostat, 2021a, *PIB pe principalele componente (Producție, Cheltuieli, Venituri)*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp/default/table?lang=en, accesat la data de 11 mai 2022.
80. Eurostat, 2021b, *General government gross debt (EDP concept), consolidated - annual data*, [Online] disponibil la adresa:

<https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipsgo10/default/table?lang=en>, accesat la data de 16 august 2022.

81. Eurostat, 2021c, *Proportion of population aged 65 and over*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00028/default/table?lang=en>, accesat la data de 11 iunie 2022.

82. Eurostat, 2021d, *Projected old-age dependency ratio*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00200/default/table?lang=en>, accesat la data de 28 iunie 2022.

83. Eurostat, 2021e, *Rata de risc de sărăcie a lucrătorilor în funcție de timpul de lucru - sondaj EU-SILC*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tessi250/default/table?lang=en>, accesat la data de 28 iunie 2022.

84. Eurostat, 2021f, *Aggregate replacement ratio for pensions (excluding other social benefits) by sex - EU-SILC survey*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pnp3/default/table?lang=en, accesat la data de 28 iunie 2022.

85. Eurostat, 2021g, *At-risk-of-poverty rate for pensioners - EU-SILC survey*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespn100/default/table?lang=en>, accesat la data de 28 iunie 2022.

86. Eurostat, 2021h, *Mean and median income by age and sex - EU-SILC and ECHP surveys*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di03/default/table?lang=en, accesat la data de 28 iunie 2022

87. Eurostat, 2021i, *Evaluarea medie a satisfacției în funcție de domeniu, sex, vârstă și nivel de studii*, [Online] disponibil la adresa: [https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pw01\\$DV_527/default/table?lang=en](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pw01$DV_527/default/table?lang=en), accesat la data de 19 februarie 2022.

88. Eurostat, 2021j, *Persoane expuse riscului de sărăcie și excluziune socială, după vârstă și sex*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/ilc_peps01n, accesat la data de 10 iunie 2022.

89. Eurostat, 2021k, Impactul transferurilor sociale (excluzând pensiile) asupra reducerii sărăciei pe sexe, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm050/default/table?lang=en>, accesat la data de 10 iunie 2022.
90. Eurostat, 2021l, *Tineri care nu au un loc de muncă, nici nu urmează educație și formare, după sex (NEET)*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_08_20/default/table?lang=en, accesat la data de 10 septembrie 2022.
91. Eurostat, 2022a, *Rata agregată de înlocuire a pensiilor (excluzând alte beneficii sociale) pe sex*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespn070/default/table?lang=en>, accesat la data de 11 septembrie 2022.
92. Eurostat, 2022b, *Employees by educational attainment level, sex, age and full-time/part-time employment (%)*, (edat_lfs_9907), [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfs_9907/default/table?lang=en, accesat la data de 11 martie 2021.
93. Eurostat, 2022c, *Cei care părăsesc timpuriu educația și formarea în funcție de sex*, [Online] disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_04_10/default/table?lang=en, accesat la data de 12 iunie 2022.
94. Eurostat, 2022d, *Persoane din afara forței de muncă din cauza responsabilităților de îngrijire pe sex*, [Online] disponibil la adresa : https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_40/default/table?lang=en, accesat la data de 18 septembrie 2022.
95. Eurostat, 2022e, *Diferența generală de câștig între sexe*, [Online] disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/teqges01/default/table?lang=en>, accesat la data de 12 iunie 2022.
96. Fiț, S., 2009, *Perspectivile sistemului românesc de pensii*, Timișoara, Editura Mirton.
97. Frunzaru, V., 2006, *Solidaritatea socială, în contextul reformelor sistemelor de pensii*, Revista Calitatea vieții nr. 3-4/2006, [Online] disponibil la adresa: <https://www.revistacalitateavietii.ro/2006/CV-3-4-06/9.pdf>, accesat la data de 22 martie 2020.

98. Ghența, M., Matei, A., Macovei, L., M., Bobârnat, E., S., 2020, *Calitatea vieții persoanelor vârstnice dependente în România, 2020*, [Online] disponibil la adresa: http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Rapoarte_si_studii_MMPS/DPSS/2020_-_PSCD_4_-_0CALITATEA_VIEII_PERSOANELOR_VRSTNICE_DEPENDENTE_N_ROMNIA-CARTE.pdf, accesat la data de 11 martie 2021, București, Editura Universitară.
99. Ghețău, V., 2010, *Câți pensionari ar putea avea România în anul 2030?*, *Sintează*, [Online] disponibil la adresa: https://media.hotnews.ro/media_server1/document-2011-05-11-8612696-0-pensionari-2030-sinteza.pdf, accesat la data de 12 aprilie 2020.
100. Goleman, D., 2019, *Inteligența emoțională*, Curtea Veche Publishing.
101. Grimshaw, D., Rubery, J., 2015 „*The motherhood pay gap: A review of the issues, theory and international evidence*”, on-line disponibil la adresa: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_348041.pdf, accesat la data de 16 iunie 2020.
102. Guvernul României, 2018, *Strategia Națională pentru dezvoltare durabilă 2030*, [Online] disponibil la adresa: <https://www.edu.ro/sites/default/files/Strategia-nationala-pentru-dezvoltarea-durabila-a-Rom%C3%A2niei-2030.pdf>, accesat la data de 12 mai 2020, București, Editura Paideia.
103. Holling, C., S., 1973, *Resilience and Stability of Ecological Systems. Annual review of ecology and systematics 4*, [Online] disponibil la adresa: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/26/1/RP-73-003.pdf>, accesat la data de 12 aprilie 2021.
104. Hotărârea de Guvern nr. 937 din 7 decembrie 2018 pentru stabilirea salariului de bază minim brut pe țară garantat în plată, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 1045 din 10 decembrie 2018.
105. Hotărârea de Guvern nr. 1071 din 11 decembrie 2013 privind aprobarea Strategiei Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă 2014 - 2020 și a Planului de acțiuni pe perioada 2014-2020 pentru implementarea Strategiei naționale*, publicată în Monitorul Oficial nr. 75bis din 30 ianuarie 2014.
106. Hotărârea nr. 1109 din 18 octombrie 1990 cu privire la liberalizarea prețurilor și măsuri de protecție socială, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 115 din 23 octombrie 1990.

107. Institutul European din România, 2002, *Sistemul românesc de asigurări sociale și aderarea la Uniunea Europeană*, [Online] disponibil la adresa: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais1_studiu_10_ro.pdf, accesat la data de 22 martie 2020.
108. Institutul European din România, 2003, *Politica socială*, [Online] disponibil la adresa: http://beta.ier.ro/documente/formare/Politica_sociala.pdf, accesat la data de 21 februarie 2020.
109. Institutul European din România, 2011b, *Analiza evoluțiilor politicilor sociale în UE în ultimii trei ani-pensii suplimentare/private și impactul îmbătrânirii populației*, p.75-76, [Online] disponibil la adresa: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/SPOS_2011_-_nr_4_RO-EN.pdf, accesat la data de 22 martie 2020.
110. Institutul European din România, 2019, *Pilonul european al drepturilor sociale: reducerea inegalităților și a decalajelor sociale în România. Evoluții ale politicilor și inițiativelor europene din domeniul tineretului*, [Online] disponibil la adresa: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2019/03/FINAL_Studiul-4_Spos-2018-1.pdf, accesat la data de 22 martie 2021.
111. Institutul Național de Statistică, 2014, *Statistica protecției sociale ESSPROS*, [Online] disponibil la adresa: https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/statistica_protectiei_sociale_2014.pdf, accesat la data de 25 februarie 2020.
112. Institutul Național de Statistică, 2018, *Proiectarea populației vârstnice a României în profil teritorial, la orizontul anului 2060*, [Online] disponibil la adresa: <https://insse.ro/cms/ro/content/proiectarea-popula%C8%9Biei-v%C3%A2rstnice-rom%C3%A2niei-%C3%AEn-profil-teritorial-la-orizontul-anului-2060>, accesat la data de 21 februarie 2020.
113. Institutul Național de Statistică, 2021a, *Populația ocupată civilă*, [Online] disponibil la adresa: <https://insse.ro/cms/ro/content/ipc%E2%80%93serie-de-date-anuala>, (FOM103A, FOM103D) accesat la data de 23 martie 2022
114. Institutul Național de Statistică, 2021b, *Emigranți temporar pe grupe de vârstă și sexe*, (POP320A), [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>, accesat la data de 21 februarie 2022.

115. Institutul Național de Statistică, 2021c, *Populația rezidentă la 1 iulie pe grupe de vârstă și vârste, sexe, medii de rezidență, macroregiuni, regiuni de dezvoltare și județe (POP106A)*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/INSSE-table>, accesat la data de 21 februarie 2022.
116. Institutul Național de Statistică, 2022a, *Numărul mediu al pensionarilor de asigurări sociale de stat după nivelul pensiei, la sfârșitul anului*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/INSSE-table>, accesat la data de 25 februarie 2022.
117. Institutul Național de Statistică, 2022b, *Ponderele cheltuielilor din cadrul fiecărei funcții de prestație socială, în totalul cheltuielilor cu prestațiile sociale și în Produsul Intern Brut*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/INSSE-table> (ASS122C), accesat la data de 25 februarie 2022.
118. Institutul Național de Statistică, 2022c, *Rata medie anuală a inflației*, [Online] disponibil la adresa: <https://INSSE.ro/cms/>, accesat la data de 25 februarie 2022.
119. Institutul Național de Statistică, 2022d, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/INSSE-table>, (AMG1101), accesat la data de 25 iulie 2022.
120. Institutul Național de Statistică, 2022e, *Disparitatea salarială de gen*, [Online] disponibil la adresa: https://INSSE.ro/cms/files/Web_IDD_BD_ro/index.htm, accesat la data de 17 iunie 2022.
121. Institutul Național de Statistică, 2022f, *Câștigul salarial nominal mediu brut lunar pe activități ale economiei naționale*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/INSSE-table>, accesat la data de 17 iunie 2022.
122. Institutul Național de Statistică, 2022g, *Câștigul salarial nominal mediu net lunar pe activități ale economiei naționale*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.INSSE.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/INSSE-table>, accesat la data de 17 octombrie 2022.
123. Institutul Național de Statistică, 2022h, *Numărul salariaților cu program complet de lucru care au fost plătiți întreaga lună, salariul brut de bază și venitul brut realizat în octombrie, pe grupe de vârstă*, [Online] disponibil la adresa:

<http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>, accesat la data de 17 octombrie 2022.

124. Institutul Național de Statistică, 2022i, *Numărul mediu al pensionarilor după sistemul de pensionare*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>, accesat la data de 12 aprilie 2022.

125. Institutul Național de Statistică, 2022j, *Populația ocupată cu program de lucru parțial, după durata efectivă a săptămânii de lucru pe sexe*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>, accesat la data de 19 noiembrie 2022.

126. Institutul Național de Statistică, 2022k, *Indicele inegalității veniturilor*, [Online] disponibil la adresa: <http://statistici.insse.ro:8077/tempo-online/#/pages/tables/insse-table>, accesat la data de 25 februarie 2022.

127. Ion, F., 2015, *Rata șomajului ca un indicator al rezilienței regionale*, [Online] disponibil la adresa: http://www.revcib.ase.ro/2015_files/6_Ion%20Florentina.pdf, accesat la data de 12 aprilie 2021.

128. Latulippe, D., Turner, J., 2000, *Partial retirement and pension policy in industrialized countries*, [Online] disponibil la adresa: <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/17160697.pdf>, accesat la data de 11 februarie 2020.

129. Lazăr, F., 2015, *Patimile asistenței sociale în România*, Editura Tritonic.

130. Legea nr. 1 din 6 ianuarie 2020 *privind pensiile ocupaționale*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 10 din 8 ianuarie 2020.

131. Legea nr. 2 din 10 ianuarie 1995 *privind pensionarea anticipată*, publicată în Monitorul Oficial nr. 5 din 13 ianuarie 1995.

132. Legea nr. 3 din 8 iunie 1950, *Codul Muncii*, publicată în Buletinul Oficial nr. 50 din 8 iunie 1950.

133. Legea nr. 3 din 30 iunie 1977 *privind pensiile de asigurări sociale de stat și pensia suplimentară*, publicată în Buletinul Oficial al României nr. 82 din 6 august 1977.

134. Legea nr. 5 din 30 iunie 1977 *privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale țăranilor cu gospodărie individuală din zonele necooperativizate*, publicată în Buletinul Oficial al României nr. 61 din 8 iulie 1977.

135. Legea nr. 19 din 17 martie 2000 *privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale*, publicată în Monitorul Oficial nr. 140 din 1 aprilie 2000.
136. Legea nr. 19 din 14 martie 2020 privind acordarea unor zile libere părinților pentru supravegherea copiilor, în situația închiderii temporare a unităților de învățământ, publicată în Monitorul Oficial nr. 209 din 14 martie 2020.
137. Legea nr. 27 din 28 decembrie 1966*** Republicată *privind pensiile de asigurări sociale de stat și pensia suplimentară*, publicată în Buletinul Oficial nr. 116 din 25 octombrie 1972.
138. Legea nr. 49 din 25 mai 1992 *pentru modificarea și completarea unor reglementări din legislația de asigurări sociale*, publicată în Monitorul Oficial nr. 107 din 26 mai 1992.
139. Legea nr. 53 din 24 ianuarie 2003 *Codul muncii*, publicată în Monitorul Oficial nr. 72 din 5 februarie 2003.
140. Legea nr. 83 din 21 aprilie 2015 pentru completarea Legii nr. 223/2007 privind Statutul personalului aeronautic civil navigant profesionist din aviația civilă din România, publicată în Monitorul Oficial nr. 270 din 22 aprilie 2015.
141. Legea nr. 119 din 30 iunie 2010 privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor, publicată în Monitorul Oficial nr. 441 din 30 iunie 2010.
142. Legea nr. 127 din 8 iulie 2019 *privind sistemul public de pensii*, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 563 din 9 iulie 2019.
143. Legea nr. 191 din 18 aprilie 2001 *Legea bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2001*, publicată în Monitorul Oficial nr. 194 din 18 aprilie 2001.
144. Legea nr. 204 din 22 mai 2006 *privind pensiile facultative*, publicată în Monitorul Oficial al României, nr. 470 din 31 mai 2006.
145. Legea nr. 223 din 24 iulie 2015 *privind pensiile militare de stat*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 556 din 27 iulie 2015.
146. Legea nr. 227/2015 *privind Codul fiscal*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 688 din 10 septembrie 2015.
147. Legea nr. 250 din 19 iulie 2007 pentru modificarea Legii nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, publicată în Monitorul Oficial nr. 486 din 19 iulie 2007.

148. Legea nr. 263 din 16 decembrie 2010 *privind sistemul unitar de pensii publice*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 852 din 20 decembrie 2010.
149. Legea nr. 292 din 2011, *Legea asistenței sociale*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 905 din 20 decembrie 2011.
150. Legea nr. 411 din 18 octombrie 2004 *privind fondurile de pensii administrate privat*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 482 din 18 iulie 2007.
151. Legea nr. 429 din 2003 *de revizuire a Constituției României*, publicată în Monitorul Oficial nr. 758 din 29 octombrie 2003.
152. Lăcrița, G., N., et. al. 2010, *Sistemul de pensii bazat pe principiul contributivității*, Craiova, Editura Sitech.
153. **Macarie, F., C., Vîtcă (Someșan), L., 2018**, *Pensiile speciale în România de la necesitate la abuz*, RTSA, Nr.2(43), [Online] disponibil la adresa: <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/view/573/570>, accesat la data de 29 aprilie 2020.
154. **Macarie, F., C., Vîtcă (Someșan), L., 2019**, *Invaliditatea și dizabilitatea. Interferențe legislative ale sistemelor de asigurări sociale și asistență socială din România*, RTSA, nr. 1(44), [Online] disponibil la adresa: <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/view/578>, accesat la data de 16 iunie 2020.
155. **Macarie, F., C., Vîtcă (Someșan), L., 2021**, *Adecvarea pensiilor în sistemul public de pensii din România. Măsurile legislative corective în perioada 1990-2020* în Cătălin O. Baba, Călin E. Hințea, Bogdana Neamțu în *Evoluții și tendințe în studiul administrației publice din România. Viziunea tinerilor cercetători*, Editura Accent, Cluj-Napoca, pp. 295-313.
156. Mărginean, I., 2004, *Studii de sociologie, calitatea vieții și politici sociale*, Pitești, Editura Universității din Pitești.
157. Mărginean, I., 2007, *Politici de reformă în domeniul pensiilor*, Revista Calitatea Vieții, vol. 18, nr. 3-4.
158. Mărginean, I., 2011, *Legea 263/2010 privind sistemul de pensii publice*, Revista Calitatea Vieții, nr. XXII, nr. 2, [Online] disponibil la adresa: <https://revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/318/261>, accesat la data de 18 octombrie 2019.

159. Ministerul Educației, 2015, *Strategia națională de învățare pe tot parcursul vieții, 2015-2020*, [Online] disponibil la adresa: <https://www.edu.ro/sites/default/files/fisiere%20articole/Strategie%20LLL.pdf>, accesat la data de 23 iulie 2020.
160. Ministerul Finanțelor, 2022a, *Informații execuție bugetară*, [Online] disponibil la adresa: <https://mfinante.gov.ro/domenii/bugetul-de-stat/informatii-executie-bugetara>, accesat la data de 15 septembrie 2022.
161. Ministerul Finanțelor, 2022b, *Evoluția deficitului bugetar în sistem ESA*, [Online] disponibil la adresa: <https://mfinante.gov.ro/domenii/bugetul-de-stat/istoric-deficit-bugetar>, accesat la data de 12 noiembrie 2022.
162. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2019a, *Analiza diagnostic privind incluziunea socială*, [Online] disponibil la adresa: http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMJS/2019Analiza_diagnostic_privind_incluziunea_social.pdf, p.156, accesat la data de 14 decembrie 2020.
163. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2019b, *Analiza diagnostic în domeniul egalității de gen în România în perioada 2014-2019*, [Online] disponibil la adresa: http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Analiza_diagnostic_egalitatea_gen_2014-2019.pdf, accesat la data de 16 martie 2021.
164. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2020a, *Calitatea vieții persoanelor vârstnice dependente în România*, [Online] disponibil la adresa: http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Rapoarte_si_studii_MMPS/DPSS/2020_-_PSCD_4_-_0CALITATEA_VIEII_PERSOANELOR_VRSTNICE_DEPENDENTE_N_ROMNIA-CARTE.pdf, p. 15, accesat la data de 16 decembrie 2021.
165. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2020b, *Buletin statistic*, [Online] disponibil la adresa: <http://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/transparenta/statistici/buletin-statistic/1252>, accesat la data de 16 decembrie 2021.
166. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2021a, *Buletin statistic*, disponibil online la adresa: http://mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Ocupare_2020.pdf, accesat la data de 11 iunie 2021.

167. Ministerul Muncii și Protecției Sociale, 2021b, *Strategia națională privind promovarea egalității de șanse și de tratament între femei și bărbați și prevenirea și combaterea violenței domestice pentru perioada 2021-2027*, disponibil online la adresa: http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/MMPS/Transparenta_decizionala/09032021_Anexa_1_SNESVD_cu_ANDPDCA_CNPP_29_01.pdf, accesat la data de 12 iunie 2022.
168. Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, 2022, *Evoluția valorii cotelor de CAS*, [Online] disponibil la adresa: http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/Minister/Evolutia_valorii_cotelor_CAS_2020.pdf, accesat la data de 21 ianuarie 2022.
169. Monitorul social, 2020, *Muncă vs. sărăcie*, [Online] disponibil la adresa: <https://monitorsocial.ro/data/munca-vs-saracie-2020/>, accesat la data de 16 iunie 2021.
170. OECD, 2013, *Risk and Resilience: From Good Idea to Good Practice, A scoping study for the Experts Group on Risk and Resilience*, [Online] disponibil la adresa: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5k3ttg4cxcbp-en.pdf?expires=1669034971&id=id&accname=guest&checksum=FF507A3E3A589BAF67F46810010AEF16>, accesat la data de 16 iunie 2021.
171. Oneașcă, I., 2006, *Prioritățile României privind integrarea sa europeană. Modelul Social European*, [Online] disponibil la adresa: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Modelul_Social_European.pdf, accesat la data de 19 decembrie 2020.
172. Ordinul nr. 50 din 5 martie 1990 actualizat* pentru precizarea locurilor de muncă, activităților și categoriilor profesionale cu condiții deosebite care se încadrează în grupele I și II de muncă în vederea pensionării, publicat în Monitorul Oficial nr. 38 din 20 martie 1990.
173. Ordonanța nr. 4 din 20 iulie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul fiscal, publicată în Monitorul Oficial al României Nr. 598 din 25 iulie 2017.
174. Ordonanța de Urgență nr. 1 din 28 ianuarie 2011 *privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor acordate beneficiarilor proveniți din sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, până la 6 iulie 2012.

175. Ordonanța de Urgență nr. 1 din 22 ianuarie 2013 pentru modificarea și completarea Legii nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 53 din 23 ianuarie 2013.

176. Ordonanța de Urgență nr. 2 din 1 februarie 1999 privind modificarea și completarea Decretului nr. 389/1972 cu privire la contribuția pentru asigurările sociale de stat, modificat și completat prin Legea nr. 49/1992 pentru modificarea și completarea unor reglementări din legislația de asigurări sociale, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 49 din 1 februarie 1999.

177. Ordonanța de Urgență nr. 4 din 3 februarie 2005 *privind recalcularea pensiilor din sistemul public, provenite din fostul sistem al asigurărilor sociale de stat*, aprobată cu modificări prin Legea nr. 78/2005, text în vigoare începând cu 17 noiembrie 2008, publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 11 aprilie 2005.

178. Ordonanța de Urgență nr. 6 din 18 februarie 2009 *privind instituirea indemnizației sociale pentru pensionari*, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 107 din 23 februarie 2009.

179. Ordonanța de Urgență nr. 9 din 27 februarie 2003 pentru modificarea și completarea Legii nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, publicată în Monitorul Oficial nr. 167 din 17 martie 2003.

180. Ordonanța de Urgență nr. 30 din 18 martie 2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, publicată în Monitorul Oficial nr. 231 din 21 martie 2020.

181. Ordonanța de Urgență nr. 49 din 29 martie 2001 pentru modificarea și completarea Legii nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, publicată în Monitorul Oficial nr. 161 din 30 martie 2001.

182. Ordonanța de Urgență nr. 59 din 26 august 2004 pentru modificarea Legii nr. 19/2000 privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, publicată în Monitorul Oficial nr. 804 din 31 august 2004.

183. Ordonanța de Urgență nr. 65 din 29 iunie 2005 privind modificarea și completarea Legii nr. 53/2003 - Codul muncii, publicată în Monitorul Oficial nr. 576 din 5 iulie 2005.

184. Ordonanța de Urgență nr. 79 din 8 noiembrie 2017 pentru modificarea și completarea Legii nr. 227/2015 privind Codul Fiscal, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 885 din 10 noiembrie 2017.
185. Ordonanța de Urgență nr. 113 din 18 decembrie 2013 privind unele măsuri bugetare și pentru modificarea și completarea Ordonanței privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 830 din 23 decembrie 2013.
186. Ordonanța de Urgență nr. 132 din 7 august 2020 privind măsuri de sprijin destinate salariaților și angajatorilor în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2, precum și pentru stimularea creșterii ocupării forței de muncă, publicată în Monitorul Oficial nr. 720 din 10 august 2020.
187. Ordonanța de Urgență nr. 147 din 31 octombrie 2002 pentru reglementarea unor probleme financiare și pentru modificarea unor acte normative, publicată în Monitorul Oficial nr. 821 din 13 noiembrie 2002.
188. Ordonanța de Urgență nr. 147 din 27 august 2020 privind acordarea unor zile libere pentru părinți în vederea supravegherii copiilor, în situația limitării sau suspendării activităților didactice care presupun prezența efectivă a copiilor în unitățile de învățământ și în unitățile de educație timpurie ante preșcolară, ca urmare a răspândirii coronavirusului SARS-CoV-2, publicată în Monitorul Oficial nr. 790 din 28 august 2020.
189. Ordonanța de Urgență nr. 163 din 24 septembrie 2020 pentru completarea art. 159 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice, precum și pentru adoptarea unor măsuri în domeniul asigurării unor persoane în sistemul public de pensii, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 883 din 28 septembrie 2020.
190. Pisică, S., Vasile, V., Dobre, A., M., 2015, *Labour market for Youth in Romania – a demographic and qualitative approach of their employability*, Revista Română de Statistică nr. 3/2015, [Online] disponibil la adresa: https://www.revistadestatistica.ro/wp-content/uploads/2015/07/RRS3_2015_A11.pdf, accesat la data de 12 iunie 2019.
191. Parlamentul European, 2008, pct. 39, 42, *Viitorul sistemelor de asigurări sociale și de pensii: finanțarea lor și tendința spre individualizare*, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007IP2290&qid=1665305769103&from=EN>, accesat la data de 16 martie 2020.

192. Parlamentul European, 2009, *Rezoluția Parlamentului European din 6 mai 2009 referitoare la Agenda socială reînnoită (2008/2330(INI))*, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:212E:0011:0022:RO:PDF>, accesat la data de 16 martie 2020.
193. Parlamentul European, 2011, *Rezoluția Parlamentului European din 16 februarie 2011 referitoare la Cartea verde intitulată “Către sisteme europene de pensii adecvate, viabile și sigure”, 2010/2239(INI)*, Jurnalul oficial al UE din 28.06.2012.
194. Parlamentul European, 2017, *Rezoluția Parlamentului European din 14 iunie 2017 referitoare la necesitatea unei strategii a Uniunii Europene pentru a eradica și a preveni decalajul dintre pensiile bărbaților și cele ale femeilor*, [Online] disponibil la adresa: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0260_RO.html, accesat la data de 10 iunie 2019.
195. *Planul Național de Redresare și Reziliență*, 2021, disponibil on-line la adresa; <https://mfe.gov.ro/pnrr/>, accesat la data de 1 februarie 2022.
196. Perez, C., C., 2019, *Invisible Women: Exposing data bias in a world designed for men*. Random House.
197. Preotesi, M., 2020, *Inechitatea socială ca produs al politicilor publice în domeniul fiscal și în cel al veniturilor în România postcomunistă*, în Zamfir, E., Voicu, M., Stănescu, S., M., *Politici sociale în România după 30 de ani*, Editura Academiei Române, București.
198. Preda, M., et. al., 2004, *Sistemul de asigurări de pensii în România în perioada de tranziție: probleme majore și soluții*, [Online] disponibil la adresa: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais2_studiu_9_ro.pdf, accesat la data de 25 martie 2020.
199. Preda, M., 2007, *Politica socială românească între sărăcie și globalizare*, Iași, Editura Polirom.
200. Poenaru, M., Grigorescu, C., Petru, C., 2003, *Finanțarea protecției sociale în țările membre ale UE și în România*”, vol. 54, București, Centrul de Informare și Documentare Economică.
201. Popescu, A., 1998, *Reglementări ale relațiilor de muncă*, Editura Tribuna Economică, București.

202. Popescu A., Voiculescu, N., 2004, *Dreptul social european*, Editura Fundației România de Mâine, București.
203. Radu, B., 2015, *Reziliența fostelor comunități miniere*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană.
204. Rebeca I., 2019, *Legea pensiilor comentată și adnotată, Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice și Legea nr. 127/2019 privind sistemul public de pensii. Prezentare comparativă*, Editura Hamangiu, București.
205. Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:01971R1408-20080707&from=PL>, accesat la data de 14 martie 2020.
206. Regulamentul (CEE) nr. 574/72 AL Consiliului din 21 martie 1972 de stabilire a normelor de aplicare a Regulamentului (CEE) nr. 1408/71 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu salariații și cu membrii familiilor acestora care se deplasează în interiorul Comunității, [Online] disponibil la adresa: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1972R0574:20090302:RO:PDF>, accesat la data de 14 martie 2020.
207. Regulamentul (CE) nr.883/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind coordonarea sistemelor de securitate socială, [Online] disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004R0883&from=RO>, accesat la data de 16 martie 2020.
208. Rotariu, T., 2009, *Demografie și sociologia populației*, Editura Polirom, Iași.
209. Rotariu, T., Voineagu, V., 2012, *Inerție și schimbare*, Editura Polirom, Iași.
210. Scherger, S., 2021, *Flexibilizarea tranziției de pensionare : de ce, cum, și pentru cine ? Clarificări conceptuale, aranjamente instituționale și consecințe potențiale*, [Online] disponibil la adresa: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fsoc.2021.734985/full>, accesat la data de 21 martie 2022.
211. Schwarz, A., M., Arias, O., S., 2014, *Pension Systems Facing Demographic Challenges in Europe and Central Asia*, [Online] disponibil la adresa:

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/199141468030614548/pdf/Overview.pdf>,

accesat la data de 21 aprilie 2020.

212. Stănescu, S., M., Dragotoiu, A., Marinoiu, A., I., 2012, *Beneficiile de asistență socială gestionate de Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale*, [Online] disponibil la adresa:

https://www.researchgate.net/publication/296730120_Beneficiile_de_asistenta_sociala_gestionate_de_Ministerul_Muncii_Familiei_si_Protectiei_Sociale/link/5f61b56ea6fdcc116415c2e7/download, accesat la data de 1 februarie 2021.

213. Stănescu, S., M., 2013, *Statul bunăstării între supraviețuire, reformă și integrare europeană*, București, Editura Pro Universitaria.

214. Strategia națională de învățare pe tot parcursul vieții, 2015-2020, [Online] disponibil la adresa:

[https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2016/strategii/Strategie%20LLL%20\(1\).pdf](https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2016/strategii/Strategie%20LLL%20(1).pdf), în data de 8.08.2018, accesat la data de 11 mai 2020.

215. Șeitan, M., Arteni, M., Nedu, A., 2012, *Evoluția demografică pe termen scurt și sustenabilitatea sistemului de pensii*, Programul operațional ”Dezvoltarea capacității administrative”, Proiect cofinanțat din Fondul Social European, [Online] disponibil la adresa:

https://apapr.ro/wpcontent/uploads/2018/04/Seitan_2012_Evolutia_demografica_si_sustenabilitatea_sistemului_de_pensii.pdf, accesat la data de 11 iunie 2018.

216. Teșliuc, C., Pop, L., Teșliuc, E., D., 2001, *Sărăcia și sistemul de protecție socială*, Iași, Editura Polirom.

217. Voinea, L., et al., 2011, *De ce nu sunt bani pentru pensii? Cauzele deficitului bugetului asigurărilor sociale de stat și soluții alternative*, [Online] disponibil la adresa:

<https://bns.ro/images/studii-si-cercetari/Decenusuntbanidepensii.pdf>, accesat la data de 18 octombrie 2018.

218. Zamfir, C., Vlăsceanu, L., 1993, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel.

219. Zamfir, C., 2004, *O analiză critică a tranziției. Ce va fi ”după”*, București, Editura Polirom.

220. Zamfir, E., Voicu, M., Stănescu, S., M., 2020, *Politici sociale în România după 30 de ani. Așteptări și răspunsuri*, București, Editura Academiei Române.

221. Zainea, E., 2000, *Globalizarea -șansă sau blestem?, Cap. I*, București, Editura Valand Print.